quæ necdum eſſent crudivora. Inolevit deinde vulturibus conſuetudo victum quærendi ex morticiniis cadaveribus: ab initio autem & vulturibus & aliis quæ nunc ſunt carnivora, cygnorum in morem, indiſcreta erat & eadem omnibus vivendi ratio. Pratenſes tantum herbas animal omne ſibi attondebat, & depaſcebatur. Ejus rei inſigne quoddam & in canibus liceat videre; dum enim ſtudent ſibi ipſis mederi eos videas identidem depaſci gramen; non quod alendo cani gramen conveniat, ſed quia citra operam humanæ diſciplinæ, doctrice tantum natura, ad id bruta confugiunt, quod ſibi naturali inſtinctu ſentiunt uſui futurum. Velim reputes tecum, hujuſmodi ne fuiſſe tunc animalia (quæ hodie vides cruda veſci carne) ut vi imaginativa apprehenderint herbam omnem ſibi collatam in cibum, convenientem ſibi, & ſalubrem eſſe; atque ob eam cauſſam eo cibo contenta, aliorum vitæ nequaquam inſidiabantur. Hæc Baſilius. Cui concinit Beda in Exameron, eadem Geneſeos verba explicans. Sic enim ait: *Patet quia nec ipſæ aves raptu infirmorum alituum vivebant, nec lupus inſidias explorabat circum ovilia, nec ſerpenti pulvis panis ejus erat; ſed univerſa concorditer herbis virentibus ac fructibus arborum veſcebantur.*

Idem ſenſit Joſephus primo libro Judaicarum antiquitatum, ſcribens ante primi hominis peccatum, nullum fuiſſe inter animalia diſſidium.

63 Probabilior tamen videtur alia ſententia, quæ cenſet animalia quæ nunc ſunt carnivora, ab exordio mundi, & in ſtatu innocentiæ, carnibus in cibum uſa eſſe. Ratio eſt, quia quod unicuique rei naturale eſt, ſemper ei convenit: Sed animalibus illis quæ nunc ſunt carnivora, qualia ſunt leones, lupi, aut vultures, naturale eſt veſci carnibus: Ergo hoc omni tempore, ſubindeque ab exordio mundi, & in ſtatu innocentiæ, eis competit. Major patet, Minor vero probatur ex Ariſtotele, qui primo libro politicorum diſtinguit tria genera animalium, quorum nonnullis naturale ſit veſci tantum herbis, ut ſunt pecudes: aliis veſci tantum carnibus, ut ſunt lupi & leones; quibuſdam utriſque ut homines. Deum ergo in ſtatu innocentiæ animalibus illis ex natura ſua carnivoris, miraculoſe denegaſſe eſum carnium, felibus verbi gratia murium, lupis ovium, avibus muſcarum, parum probabile eſt, & a Divo Thoma infra qu. 96. art. 1. ad 2. omnino irrationabile cenſetur. Verba ejus ſunt: *Quidam dicunt quod animalia quæ nunc ſunt ferocia, & occidunt alia animalia, in ſtatu illo fuiſſent manſueta, non ſolum circa hominem, ſed etiam circa alia animalia. Sed hoc eſt omnino irrationabile: non enim per peccatum hominis, natura animalium eſt mutata, ut quibus nunc naturale eſt comedere aliorum animalium carnes, tunc vixiſſent de herbis, ſicut leones & falcones. Nec gloſſa Bedæ dicit Geneſ. 1. quod ligna & herbæ data ſunt omnibus animalibus, & avibus in cibum, ſed quibuſdam. Fuiſſet ergo naturalis diſcordia inter quædam animalia; nec tamen propter hoc ſubtraherentur dominio hominis, ſicut nec nunc propter hoc ſubtrahuntur dominio Dei, cujus providentia hoc totum diſpenſatur. Et hujus providentiæ homo executor fuiſſet, ut etiam nunc apparet in animalibus domeſticis: miniſtrantur enim falconibus domeſticis per homines gallinæ in cibum.* Idem docet Abulenſis qu. 35. ſuper caput primum Geneſeos, quamvis poſtea ſuper caput decimum tertium, quæſt. 272. longa diſputatione contendat probare, animalibus ante diluvium, nullum fuiſſe cibum ex carnibus aliorum animalium, ſed ex his tantum quæ terra naſcuntur.

ARTICULUS V.

An juſtitia originalis, quæ Adamo in ſtatu innocentiæ, pro ipſo & ejus poſteris fuit collata, eſſet habitus realiter diſtinctus a gratia ſanctificante?

65 AFfirmant aliqui ex noſtris Thomiſtis cum Cajetano 1. part. qu. 95. art. 1. Alii negant cum Soto lib. 1. de natura & gratia cap. 5. & Medina 1. 2. qu. 83. art. 2. Suarez vero lib. 3. de hominis creatione cap. 20. & alii Recentiores exiſtimant juſtitiam originalem non fuiſſe unum aliquem habitum, ſed multorum habituum complexionem, quibus omnes hominis vires & facultates, tam in ordine ad finem naturalem, quam ſupernaturalem, perficiebantur. Pro reſolutione hujus difficultatis

66 Diligenter obſervandum eſt, juſtitiam originalem poſſe ſumi dupliciter, vel adæquate, ut includebat omnes eas perfectiones, dona & privilegia, quæ Adamo in ſtatu innocentiæ pro ipſo & ejus poſteris collata ſunt; vel inadæquate, pro ea dumtaxat perfectione, quæ erat primaria & principalis, & veluti radix & origo ceterarum. Hoc præmiſſo

67 Dico primo: Juſtitia originalis, adæquate ſumpta, non erat una ſimplex qualitas vel habitus, ſed plurium donorum & habituum aggregatio.

Hæc concluſio manifeſta eſt: Non poterat enim unus & idem habitus tam diverſas inter ſe corporis & animi facultates regere, aut in ſubjectis tam differentibus reſidere: Ergo juſtitia originalis, adæquate ſumpta, includebat plures habitus perficientes omnes partes hominis, omneſque ejus facultates & potentias, tam in ordine ad finem naturalem, quam in ordine ad ſupernaturalem. Unde ſi hoc ſolum intendant Suarez & alii Recentiores, a veritate quidem non aberrant, ſed punctum difficultatis non attingunt; præſens enim controverſia non procedit de juſtitia originali hoc modo conſiderata, ſed de illa ſecundo modo ſpectata: de qua

68 Dico ſecundo: Juſtitia originalis ſecundum perfectionem primariam quam ponebat in anima, & quæ erat radix & origo ceterarum, erat unus ſimplex habitus, nimirum gratia ſanctificans, quæ licet eſſet ejuſdem ſpeciei cum noſtra, habebat tamen diverſum modum informandi ab eo quem habet nunc, ratione cujus erat origo multarum perfectionum, quæ modo ex ea non pullulant.

Ita docent Carmelitæ Salmanticenſes in Tractatu de peccatis diſp. 16. dub. 1. num. 7. Et hanc eſſe propriam mentem D. Thomæ conſtat ex 1. parte qu. 95. art. 1. ad calcem corporis articuli, ubi ſic ait: *Per gratiam in anima exiſtentem, inferiora ei ſubdebantur*, ſcilicet Adamo in ſtatu innocentiæ: At ſubdebantur per juſtitiam originalem: Ergo hæc erat habitus gratiæ. Item qu. 97. art. 1. ad 3. dicit primum hominem per pœnitentiam recuperaſſe gratiam, *ad remiſſionem culpæ, non tamen ad amiſſæ immortalitatis effectum*: Sed immortalitatis effectus erat a juſtitia originali: Ergo ſentit gratiam ſanctificantem fuiſſe idem cum originali juſtitia. Præterea quæſt. 100. art. 1. ad 1. ſic habet: *Neceſſe eſt dicere quod ſi pueri nati fuiſſent in originali juſtitia, etiam nati fuiſſent in gratia*: Sed hæc illatio non eſſet bona, ſi juſtitia originalis fuiſſet habitus, realiter & entitative a gratia diſtinctus, potuiſſet enim ab illa ſeparari: Ergo &c. Demum idem S. Doctor 1. 2. qu. 83. art. 2. ad 2. *Originalis juſtitia pertinebat primordialiter ad eſſentiam animæ, erat enim donum divinitus datum humanæ naturæ, quam per prius reſpicit eſſentia animæ quam ejus potentiæ.* At ſola gratia ſanctificans reſidet in eſſentia animæ, virtutes vero, dona, & alii habitus infuſi ſunt in ejus potentiis, ut docetur in Tractatu de gratia, & colligitur ex eodem Angelico Doctore 1. 2. q. 109. art. 4. Ergo juſtitia originalis in primis parentibus, quantum ad primarium ejus effectum, qui erat radix & origo ceterorum, non erat aliqua virtus, donum, vel habitus, a gratia ſanctificante diſtinctus.

69 Ratio etiam id ſuadet: Nam ut docet D. Thomas 1. part. qu. 100. art. 1. ad 2. juſtitia originalis ſubjiciebat animam Deo, non ſolum ut auctori naturæ, ſed etiam ut auctori & fini ſupernaturali, hæcque erat primaria ejus perfectio, ex qua omnes aliæ dependebant: At ſubjectio ad Deum, ut auctorem & finem ſupernaturalem, eſt a gratia ſanctificante: Ergo in ea conſiſtebat juſtitia originalis, ſecundum perfectionem primariam quam ponebat in anima, quæ erat radix & origo aliarum.

70 Quod vero talis gratia, ut in primis parentibus erat originalis juſtitia, haberet modum informandi ſubjectum, diverſum ab eo quem nunc habet in juſtis, manifeſtum eſt: nam gratia ſanctificans, præciſe ex ſua ſpecie, non habet quod ſit radix doni integritatis, & aliarum dotium, quas juſtitia originalis ponebat in primis parentibus; alias modo eadem dona & privilegia cauſſaret in nobis: Ergo aliquid fuit illi ſuperadditum, ut talem effectum præſtaret, cumque hoc ſuperadditum, non potuerit eſſe alia forma ſpecie vel numero diſtincta, debuit eſſe ſaltem alius modus informandi ejuſdem gratiæ, non quidem penes majorem intenſionem (intenſior enim modo eſt in aliquibus juſtis gratia ſanctificans, quam fuiſſet in aliquibus hominibus in ſtatu innocentiæ, ſi ille perſeveraſſet, & tamen in illis non habet rationem originalis juſtitiæ, ſicut in iſtis) ſed penes majus dominium gratiæ ſupra animam, majoremque ſubordinationem iſtius ad illam; eo proportionali modo quo in patria, poſt reſurrectionem, ex pleniſſimo dominio gratiæ ſupra animam redundabunt dotes in corpus, quæ perfectiſſime illud animæ ſubordinabunt & ſubjicient; quo enim gratia magis dominatur menti, eo dat animæ majus dominium ſupra corpus, illudque magis ei ſubjicit. Sicut ergo gratia capitalis & habitualis in Chriſto, & gratia habitualis & ſacramentalis in nobis, diſtinguuntur modaliter, ut plures exiſtimant; ita gratia collata Adamo in ſtatu innocentiæ, quæ habebat rationem originalis juſtitiæ, & illa quæ nobis in ſtatu naturæ ipſius tribuitur diſtinctione modali inter ſe differunt.

71 Ex quo intelliges quid velit D. Thomas in 2. diſt. 32. qu. 1. art. 2. ad 2. dum docet juſtitiam originalem non habuiſſe quod excluderet rebellionem carnis ad ſpiritum, & corruptionem ac paſſibilitatem a corpore in quantum juſtitia erat, ſeu ex ipſa eſſentia & ſpecie gratiæ ſecundum ſe ſumptæ, *Sed ratione cujuſdam accidentis annexi*: hujuſmodi enim accidens annexum, fuit procul dubio prædictus modus informandi; qui idcirco dictus eſt accidens talis juſtitiæ, quia erat extra illius eſſentiam, & diſtinctus ab ea, ſicut modus a re, non autem quia eſſet alia forma, entitate & ſpecie diverſa.

Intel-

72 Intelliges etiam, quod ſicut gratia ſtatus innocentiæ, habebat peculiarem modum informandi ſubjectum, & ſpeciale dominium ſupra animam, quod non habet in ſtatu naturæ lapſæ: ita etiam virtutes illius ſtatus, licet entitative & ſubſtantialiter eſſent ejuſdem ſpeciei cum noſtris, habebant tamen quemdam peculiarem modum dominandi appetitui, ita plene & efficaciter, ut nullus quantumvis leviſſimus in eo motus præter ordinem rationis inſurgeret.

73 Objicies primo contra ſecundam concluſionem: D. Thomas 1. p. qu. 100. art. 1. ad 2. dicit ſubjectionem ſupernaturalem rationis ad Deum, quæ erat per gratiam gratum facientem, fuiſſe radicem originalis juſtitiæ, in cujus rectitudine factus eſt homo: Ergo cum nihil poſſit eſſe radix ſui ipſius, originalis juſtitia juxta D. Thomam, erat habitus diverſus a gratia ſanctificante.

74 Reſpondeo D. Thomam non velle originalem juſtitiam, ſecundum ſe totam fuiſſe in hujuſmodi ſubjectione radicatam; ſed quia rectitudo juſtitiæ originalis plura complectitur, ſcilicet ſubjectionem corporis ad animam, appetitus ſenſitivi ad rationem, & rationis ad Deum, ipſum intendere, talem eſſe ordinem inter iſta, ut ſubjectio mentis ad Deum ſit radix ceterorum: quaſi diceret, quod inter ea quæ complectitur juſtitia originalis, primum, & radix aliorum, eſt ſubjectio mentis ad Deum, quæ eſt per gratiam, ut idem S. Doctor 1. part. qu. 95. artic. 1. his verbis declarat: *Erat rectitudo* (in primo homine) *ſecundum hoc quod ratio ſubdebatur Deo; rationi vero inferiores vires, & animæ corpus: prima autem ſubjectio erat cauſſa & ſecundæ & tertiæ.*

75 Objicies ſecundo: Idem Angelicus Doctor in 2. diſt. 20. qu. 2. art. 3. in corp. docet quod duplex juſtitia primo homini fuit collata; una originalis, quæ erat ſecundum debitum ordinem corporis ſub anima; inferiorum virium ſub potentia ſuperiori, & ſuperioris ſub Deo; alia gratuita, quæ actus meritorios eliciebat. Sed hæc erat ipſa gratia ſanctificans, quæ eſt radix ſeu principium meriti vitæ æternæ, in ipſa, ut fructus in ſemine, contentæ, juxta illud Apoſtoli ad Rom. 6. *Gratia Dei, vita æterna*: Ergo ſecundum D. Thomam, juſtitia originalis in Adamo erat habitus a gratia ſanctificante diverſus.

76 Reſpondeo, quod ſicut licet gratia capitalis, & gratia habitualis in Chriſto, gratia habitualis & ſacramentalis in nobis, non diſtinguantur realiter, ſed ſint unicus ſimplex habitus; vocantur tamen duæ gratiæ, ob diverſos effectus quos præſtant, vel diverſa auxilia quæ connotant: ita ſimiliter, etſi juſtitia originalis, & gratia ſanctificans, in Adamo eſſent idem habitus ſecundum rem, quia tamen differebant ſecundum rationem, per ordinem ad diverſos effectus quos connotabant, ſeu cauſſabant, diverſa ſortiuntur nomina, & duplicis juſtitiæ rationem & nomen obtinent: nam quatenus in Adamo hic habitus erat cauſſa ſanctitatis, & principium meriti vitæ æternæ, gratia ſanctificans, & juſtitia gratuita dicitur; prout vero erat radix triplicis ſubjectionis, nempe corporis ad animam, appetitus inferioris ad ſuperiorem, & ſuperioris ad Deum aliorumque donorum & privilegiorum, quæ Deus Adamo in ſua creatione, pro ipſo & ſuis poſteris contulerat, juſtitia originalis appellatur.

77 Objicies tertio: Non poteſt idem habitus per ſe primo reſpicere naturam & perſonam: Sed juſtitia originalis per ſe primo reſpiciebat naturam; erat enim bona diſpoſitio naturæ, ut a primo capite per generationem in omnes propagandæ; gratia vero ſanctificans per ſe primo reſpicit perſonam quam ſanctificat, non vero naturam: Ergo ſunt habitus omnino diverſi.

78 Reſpondeo primo negando Majorem: nam hoc quod eſt reſpicere primo naturam vel perſonam, non diſtinguit vel multiplicat habitus; cum hoc proveniat ex extrinſeca ordinatione Dei, & non ex ipſorum habituum natura: unde D. Thomas in diſt. 20. q. 2. art. 3. in corp. ibidemque ad Annibaldum, oſtendit quomodo ſit diſtinctio omnino accidentaria, quod aliquis habitus, v. g. ſcientia, conferatur ut donum naturæ, vel ut beneficium perſonale.

79 Reſpondeo ſecundo, data Majori, negando Minorem: nam in ſtatu innocentiæ non minus gratia quam juſtitia originalis reſpiciebant naturam primario, eo quod utramque Deus Adamo ut donum naturæ, pro ipſo & omnibus poſteris conceſſerat, ſub conditione quod in innocentia perſeveraret: unde per generationem, & mediante ſemine in inſtrumento, utramque ſimul cum natura ille transfudiſſet in poſteros, ut colligitur ex S. Thoma quæſt. 4. de malo artic. 1. ad 9. ubi ait, quod *ex peccato primi parentis deſtituta eſt caro ejus illa virtute, ut ex ea poſſet decidi ſemen, per quod originalis juſtitia in alios propagaretur.*

80 Nec obſtat quod 1. part. qu. 100. art. 1. ad 2. id retractare videatur: loquens enim de ſtatu innocentiæ ait, quod *tunc gratia non fuiſſet transfuſa per virtutem ſeminis, ſed fuiſſet collata homini ſtatim cum habuiſſet animam rationalem: ſicut etiam ſtatim cum corpus eſt depoſitum, infunditur a Deo anima rationalis, quæ tamen non eſt ex traduce.* Hæc, inquam, non obſtant; his enim verbis (ut ibidem interpretatur Bannez) S. Doctor ſolum intendit docere, quod ſicut anima rationalis dupliciter poteſt attingi per aliquam actionem; vel entitative & ſecundum ſubſtantiam, & hoc modo attingitur a ſolo Deo per creationem; vel quantum ad unionem cum corpore, & hoc modo attingitur etiam a generante, medio ſemine ſecundum ſuam naturalem virtutem, qua generans medio illo, & diſponit materiam, & producit ipſam actualem unionem: ita gratia ſanctificans, vel juſtitia originalis, poterat dupliciter attingi; vel ut perficiebat animam abſolute, & ſecundum ſe; & hoc modo ſolius Dei erat effectus: vel quatenus eam perficiebat formaliſſime ut unitam corpori ipſumque informantem; & hoc modo attingeretur a generante in ſtatu innocentiæ, mediante ſemine, ratione vigoris ei a Deo ſuperadditi in ordine ad eam propagandam: quia generans non utcumque uniret animam corpori, ſed ut habentem ipſam juſtitiam originalem, atque adeo eo proportionali modo quo communicaret proli animam, ratione unionis, communicaret etiam talem juſtitiam.

81 Objicies quarto: Si juſtitia originalis non eſſet habitus diſtinctus a gratia ſanctificante, ſequeretur Adamo per pœnitentiam, & nobis per baptiſmum reſtitui originalem juſtitiam; cum Adamus per pœnitentiam recuperaverit gratiam quam per peccatum amiſerat, eaque per ſacramentum baptiſmi puero conferatur: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

82 Reſpondeo ex D. Thoma in 2. diſt. 32. qu. 1. artic. 1. Adamo per pœnitentiam, ſicut & nobis per baptiſmum, reſtitui quidem juſtitiam originalem quantum ad ſuum primarium & principaliorem effectum, qui eſt ſanctificare animam, & ſubjicere mentem Deo ut fini ultimo; non tamen propterea abſolute concedendum eſſe, quod per baptiſmum vel pœnitentiam reſtituatur juſtitia originalis: quia hoc nomen abſolute prolatum, denotat vel ipſam juſtitiam adæquate ſumptam, quatenus omnia dona & privilegia, quibus homo in ſtatu innocentiæ gaudebat, complectitur, vel ſaltem ipſam gratiam ſanctificantem, prout formaliter eſt radix & origo illorum, & quatenus habet peculiarem illum modum informandi ſubjectum, & ſpeciale illud dominium ſupra animam, quod ſupra expoſuimus: illa autem ſub hac ratione & formalitate neque Adamo per pœnitentiam, neque nobis per baptiſmum reſtituitur, & multo minus per illa ſacramenta recuperantur omnia illa dona & privilegia, quibus primi parentes in ſtatu innocentiæ gaudebant.

83 Objicies quinto: Perfectiones illæ quibus juſtitia originalis perficiebat corpus, ſubjiciendo illud animæ; & appetitum ſenſitivum, ſubordinando ipſum rationi, quamvis abſolute eſſent ſupra naturam hominis, non tamen tranſcendebant totum ordinem naturalem, ſed ſolum intra hunc ordinem hominem perficiebant, ut de dono integritatis diſputatione tertia dicemus: Ergo illarum radix debebat eſſe ejuſdem ordinis, atque adeo diſtincta a gratia ſanctificante, quæ omnino eſt ordinis ſupernaturalis.

84 Reſpondeo conceſſo Antecedente negando Conſequentiam: nam ſicut in beatis dotes corporis, quamvis entitative naturales, & ſupernaturales ſolum quantum ad modum, non poſtulant pro radice in anima aliquem habitum naturalis ordinis, ſed ſufficienter eas inferunt gratia conſummata patriæ, & viſio beatifica, ut docent Theologi in Tractatu de beatitudine: ita ſimiliter gratia ſtatus innocentiæ, licet eſſet entitative ſupernaturalis, poterat eſſe radix & origo donorum integritatis, immortalitatis, & impaſſibilitatis ejuſdem ſtatus; tametſi illa eſſent naturalia quoad entitatem, & ſupernaturalia ſolum quantum ad modum: quamvis enim quæ ſunt ordinis ſuperioris, nequeant in re inferioris ordinis contineri, ſubindeque nec ab illis ullo modo produci; non tamen repugnat quod ea quæ ſunt ordinis inferioris, in re ſuperioris ordinis, & per conſequens effectus entitative naturales, in cauſſis ſupernaturalibus, eminenter contineantur: nam ſicut cauſſa æquivoca debet eſſe diverſæ ſpeciei ac illius effectus, ita poteſt ad diſtinctum & ſuperiorem ordinem pertinere.

DISPUTATIO II.

De Paradiſo Terreſtri.

USque adeo breviter & involute de Paradiſo terreſtri ſcripſit Moyſes, ut ejus veram & propriam ſententiam aſſequi, hujuſque mirabilis loci naturam & qualitates penitus noſſe, viſum ſit omnibus difficillimum. Unde Ambroſius de Paradiſo ſcribere aggreſſus, ita exorſus eſt: *De Paradiſo adoriendus ſermo non mediocrem æſtum nobis videtur incutere, quidnam ſit paradiſus, & ubi ſit, qualiſve ſit, inveſtigare & explanare cupientibus.* Attamen, quia illius cognitio ad ea quæ de felicitate ſtatus

innocentiæ diximus, perfecte intelligenda, prorſus neceſſaria eſt, diſputationem iſtam præcedenti ſubnectimus, in qua quæ de Paradiſi terreſtris natura, ſitu, magnitudine, & amœnitate, a SS. Patribus, & Doctoribus Scholaſticis, communiter dici ſolent, breviter colligemus, & quis, quantus, & qualis locus fuerit, in qua mundi parte conditus, & an adhuc perſeveret in terra, ea qua poterimus perſpicuitate exponemus.

ARTICULUS I.

An Paradiſus ſit aliquis locus corporeus, in aliqua determinata mundi parte conditus, & in qua?

§. I.

Referuntur ſententiæ, & verior ſeu probabilior eligitur.

1 PHilo lib. de opificio mundi, & Origenes in libris ſuper Geneſim, negant Paradiſum eſſe locum aliquem corporeum & terreſtrem, & totam Paradiſi hiſtoriam a Moyſe cap. 2. Geneſeos conſcriptam, non litteraliter, ſed figurate, & allegorice accipi debere contendunt: unde Origenes Paradiſum ponit non in terra, ſed in tertio cælo, ad quod raptus eſt Paulus; per arbores Paradiſi, virtutes Angelicas interpretatur: per flumina vero, aquas quæ ſupra firmamentum ſunt. Item lib. 4. ait: *Quis vero ita idiota inveniatur, ut putet velut hominem quendam agricolam, Deum plantaſſe arbores in Paradiſo, &c.* Similia docere videtur Ambroſius in libro quem de Paradiſo edidit, & Epiſt. 42. quæ eſt ad Sabinum, ubi recenſitis aliorum ſcriptorum variis opinionibus, ut ſimilius vero concludit, Paradiſum non fuiſſe locum terreſtrem, ſed quidpiam ſpirituale & intelligibile, quod ad mentem & ſpiritum Adami oblectandum, & quodammodo in hac vita beandum, pertinebat. Auguſtinus etiam in lib. de hæreſibus cap. 59. Seleucianos & Herminianos refert negaſſe viſibilem paradiſum, & in eodem errore fuiſſe Franciſcum Georgium refert Sixtus Senenſis lib. 3. Biblioth. annot. 106. Alii denique, quos refert Hugo de S. Victore, annot. in Geneſim cap. 2. docent Paradiſum, quem deſcripſit Moyſes, non fuiſſe definitam aliquam regionem, aut certum quempiam terræ locum; ſed nomine Paradiſi denotari univerſam terram, quæ in primæva conditione ac ſtatu ſuo, ob eximiam bonitatem, amœnitatem, & fœcunditatem, erat tota quaſi hortus quidam amœniſſimus, & tamquam Paradiſus; quemadmodum Geneſ. 13. Sodoma & Gomorrha fuiſſe dicuntur quaſi Paradiſus Dei. Pro declaratione veræ & Catholicæ ſententiæ

2 Dico primo, Paradiſum, quem deſcribit Moyſes, locum fuiſſe viſibilem & corporeum, non vero pure intelligibilem & ſpiritualem.

Probatur primo: Nam ut recte diſcurrit S. Thom. 1. p. q. 102. art. 1. quæ de Paradiſo in Scriptura dicuntur, per modum narrationis hiſtoricæ proponuntur: Sed in his quæ Scriptura ſic tradit, eſt pro fundamento tenenda veritas hiſtoriæ, alias nihil eſſet in Scriptura certum: Ergo ita eſt accipienda narratio Geneſis de Paradiſo: non vero ad ſenſus pure myſticos & allegoricos pertrahenda. Unde Hieronymus Danielis 10. Philonem & Origenem pungit, & in illos allegoricos Paradiſi Interpretes, ſic invehit: *Conticeſcant eorum deliramenta, qui umbras & imagines in veritate ſequentes, ipſam conantur evertere veritatem, ut paradiſum, & flumina, & arbores, putent allegoriæ legibus ſe debere ſubruere.*

3 Probatur ſecundo ex ipſo textu Scripturæ ſacræ, & hiſtoria Paradiſi, quam ſcribit Moyſes Geneſ. 2. plura enim quæ in ea referuntur, non poſſunt ad ſenſum myſticum & allegoricum trahi, ſed neceſſario in ſenſu proprio & litterali intelligi debent. In primis in hac proprietate ſine dubio intelligenda ſunt illa verba: *Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulcrum viſu, & ad veſcendum ſuave*: nam *viſus* ibi proprie pro ſenſu corporeo, & verbum *veſcendi*, pro corporali manducatione accipitur; alias quod cap. 3. dicitur: *Vidit mulier quod bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulcrum oculis, aſpectuque delectabile, & tulit de fructu illius, & comedit, &c.* non proprie, ſed metaphorice eſſet intelligendum, atque ita omnia quæ de peccato primi parentis Eccleſia credit, falſa eſſent. Unde Epiphanius in Anchorato: *Si non eſt* (inquit) *Paradiſus ſenſibilis, non eſt fons, non ficus, non folia, non comedit Eva, &c. ſed veritas jam fabula eſt.* Deinde additur in eo loco fluvium fuiſſe ad irrigandum illum, eumque in quatuor flumina dividi, quorum duo, ſcilicet Tigris & Euphrates, adhuc ſuis nominibus cognoſcuntur, ille in Aſſyria, iſte in Armenia. Item Geneſ. 13. dicitur quod univerſa regio Jordanis *irrigabatur ſicut Paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus*: ex qua comparatione recte colligit Auguſtinus qu. 27. in Geneſ. quod ſicut terra Jordanis proprie & ſenſibiliter irrigabatur, ita etiam paradiſus; alioqui non recte fieret comparatio, præſertim quia æque ſit ad irrigationem terræ Ægypti, & Paradiſi. Denique Adamus dicitur extra paradiſum productus, ac in illo poſitus, ut operaretur & cuſtodiret illum, (id eſt ipſum coleret corporali & ſuavi exercitatione) & ex eo propter peccatum inobedientiæ a Deo ejectus, poſituſque in aditu ejus Cherubim, ut ipſum ab ejus ingreſſu prohiberet: & alia ſimilia, quæ paradiſum fuiſſe locum corporeum & terreſtrem, haud dubie demonſtrant.

4 Ratio etiam id ſuadet: Cum enim homo corporalis ſit, & vitam immortalem, & ſuo modo felicem ac beatam in terris acturus eſſet, ſi in innocentia perſeveraſſet; decentiſſimum fuit, & divinæ providentiæ conſentaneum, ut ipſum poneret in loco ſaluberrimo & jucundiſſimo, qui tali ſtatui eſſet proportionatus, & in quo omnia neceſſaria ad immortalitatem quandam corporis invenirentur: talia autem ſunt quæ Scriptura proprie intellecta de Paradiſo terreſtri narrat: Ergo ille paradiſus vere corporalis & terreſtris fuit, non vero pure intelligibilis & ſpiritualis.

5 Favet etiam communis traditio Patrum Græcorum & Latinorum, qui id unanimi fere conſenſu aperte profitentur: ſed duos adducere ſufficiet, Auguſtinum ſcilicet & Chryſoſtomum. Iſte homil. 13. in Geneſ. ſic ait: *Ideo Moſes deſcribens paradiſum, & nomen loci in quo erat, ſcilicet Eden, & plagam orientalem quam ſpectabat, & nomina fluminum e paradiſo egredientium, fere nota omnibus, tam ſubtiliter & accurate enarravit, ut non liceret nugari volentibus decipere ſimpliciores, dicendo nullum fuiſſe in terra paradiſum, ſed in cælo, & alias fabulas, ſuaque ſomnia jactando. Nam ſi cum Moſes tantam in deſcribendo paradiſo diligentiam poſuerit, nihilominus tamen fuere nonnulli, fabulantes non fuiſſe ſuper terram paradiſum, multaque alia a doctrina Moſis alieniſſima inducentes, & verba ejus aliorſum quam dicta ſunt detorquentes: quid futurum fuiſſet, ſi non tam minutatim, tam dilucide, denique tam enucleate paradiſum deſcripſiſſet?* Ille vero lib. 13. de civit. cap. 21. hæc ſcribit: *Nonnulli totum illum paradiſum, ubi primi homines fuiſſe dicuntur, ad intelligibilia referunt, arboreſque illas & ligna fructifera, in virtutes vitæ, moreſque convertunt, tamquam viſibilia & corporalia illa non fuerint, ſed intelligibilium ſignificandorum cauſſa, eo modo dicta vel ſcripta ſint. Quaſi propterea non potuerit eſſe paradiſus corporalis, quia poteſt etiam ſpiritualis intelligi: tamquam ideo non fuerint duæ mulieres Agar & Sara, & ex illis duo filii Abrahæ, unus de ancilla, alius de libera, quia duo teſtamenta in eis figurata dicit Apoſtolus. Nemo itaque prohibet intelligi paradiſum, vitam beatorum: quatuor virtutes, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque juſtitiam; & ligna ejus, omnes utiles diſciplinas, & lignorum fructus, mores piorum; & lignum vitæ, ipſam bonorum omnium matrem ſapientiam; & lignum ſcientiæ boni & mali, tranſgreſſi mandati experimentum. Poſſunt hæc etiam in Eccleſia intelligi; ut ea melius accipiamus tamquam prophetica indicia præcedentia futurorum: Paradiſum ſcilicet ipſam Eccleſiam, ſicut de illa legitur in Cantico Canticorum: quatuor autem paradiſi flumina, quatuor Evangelia: ligna fructifera, Sanctos: fructus autem eorum, opera eorum: lignum vitæ, ſanctum ſanctorum, utique Chriſtum: lignum ſcientiæ boni & mali, proprium voluntatis arbitrium. Hæc & ſi quæ alia commodius dici poſſunt de intelligendo ſpiritualiter paradiſo nemine prohibente dicantur, dum tamen & illius hiſtoriæ veritas fideliſſima rerum geſtarum narratione commendata credatur.* Quibus verbis Auguſtinus aperte declarat, recte atque utiliter eos facere, qui deſcriptionem paradiſi primo ſecundum ſenſum hiſtoricum & litteralem exponunt, deinde per ſenſum myſticum ad interiores & ſublimiores quaſdam rerum ſpiritualium & cæleſtium intelligentias applicant.

6 Dico ſecundo: Nomine Paradiſi terreſtris non totam terram floribus, plantis, arboribuſque ornatam, ſed locum particularem, in regione orbis determinata ſitum, debere intelligi. Ita S. Thomas loco citato, & SS. PP. ſuperius allegati, præſertim Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad litter. cap. 7.

7 Probatur manifeſte ex Scriptura, quæ ait paradiſum in Oriente plantatum: Tota vero terra nedum ad Orientem; ſed etiam ad Occaſum, Aquilonem, & Meridiem late diffuſa jacet. Deinde ſubdit, Deum e loco in quo Adamum condiderat, ipſum in paradiſum tranſtuliſſe, & poſtea in pœnam peccati, e paradiſo ejeciſſe, & ante paradiſum Cherubim conſtituiſſe ad cuſtodiendam viam ligni vitæ: Sed Deus non creavit Adamum extra hunc terrarum orbem, ut ex illo in hunc tranſveheretur; nec ipſum ejecit in alium mundum, cum in hac noſtra terra habitaſſe conſtet; nec ante totum orbem Cherubim collocavit, ne primi parentes ex alio mundo in hunc irrumperent: Ergo paradiſus terreſtris non eſt tota terra, ſed aliquis locus particularis, in regione orbis determinata ſitus.

8 Dico tertio, paradiſum terreſtrem in Orientis partibus eſſe ſitum, non ſub Æquinoctiali, aut Zona torrida, ſed ſub Zona temperata: quæ autem regio illa ſit, nihil certi definiri poſſe.

Prima pars hujus aſſertionis eſt omnino certa: Tum quia Geneſ. 2. in textu Hebraico, & translatione Septuaginta Interpretum dicitur: *Plantavit Dominus Deus Paradiſum in Eden ad Orientem:* Tum etiam, quia ut diſcurrit D. Thom. 1. part. q. 102. art. 1. *Paradiſus convenienter in parte Orientali dicitur ſitus, quia credendum eſt, quod in nobiliſſimo loco totius terræ ſit conſtitutus: cum autem Oriens ſit dextra cæli, ut patet per Philoſophum in 2. de cælo, dextra autem ſit nobilior quam ſiniſtra, conveniens fuit ut in Orientali parte paradiſus terrenus inſtitueretur a Deo.* Unde Iſidorus in lib. Etymol. dicit quod *Paradiſus eſt locus in Orientis partibus conſtitutus.* Hinc exquiſitiores Hiſtorici perhibent, quod omnia aromata ſuaviſſimi odoris circa loca magis orientalia, ſeu Indiæ fines, naſcuntur, utpote quæ paradiſo terreſtri ſunt magis vicina. Alii vero obſervant cum S. Thom. 2. 2. quæſt. 84. artic. 3. ad 3. inde ortam fuiſſe conſuetudinem orandi ad Orientem: nimirum quia verſus eam partem paradiſus terreſtris, per quem ſpiritualis ſignificabatur, conditus fuit.

9 Secunda vero pars, licet non ſit ita certa ac præcedens, eſt tamen valde probabilis: nam licet ſub Æquinoctiali & Zona torrida multæ repertæ ſint temperatæ ac fertiles regiones, illæ tamen ex natura rei non ſunt hujuſmodi, ſed ex accidenti aliquo, ut ex opacitate ingentium arborum, aut ex leni ventorum flatu, ardorem Solis temperantium: Sed paradiſum in loco omnium amœniſſimo, & ex natura rei temperatiſſimo, plantatum fuiſſe decet: Ergo nec ſub Æquinoctiali, nec ſub Zona torrida, ſed ſub Zona temperata conditum eſſe veriſimilius & probabilius eſt.

10 Denique quod regio illa orientalis, in qua paradiſus plantatus eſt, certo deſignari nequeat, ex eo patet quod nullæ ſint ad hoc indicandum niſi leviſſimæ conjecturæ. In primis enim quod aliqui dicunt, Paradiſum terreſtrem in Meſopotamia fuiſſe conditum, eo quod juxta textum Hebraicum, & verſionem Septuaginta, dicatur plantatus in Eden ad Orientem, & Eden fuerit regio Meſopotamiæ, ut colligitur ex 4. Reg. 19. frivolum eſt, quia hoc Eden Paradiſi longe diverſum eſt ab Eden Meſopotamiæ, cum Eden Paradiſi cum quinque punctis, Eden vero Meſopotamiæ cum ſex ſcribatur, ut linguæ Hebraicæ periti obſervant. Addo quod in ipſo Paradiſo oriebatur fluvius, qui inde dividebatur in quatuor capita, quorum nomina ſunt Euphrates, Tigris, Phiſon & Gehon: At in Meſopotamia nullus ejuſmodi fluvius oritur: fluunt quidem per Meſopotamiam Euphrates & Tigris, ſed ibi non oriuntur, ſed in Armenia fontes ſuos habent; Phiſon vero & Gehon, neque in Meſopotamia fontes habent, neque in ea ullo modo reperiuntur: nam, ut infra oſtendemus, Phiſon & Gehon ſunt Nilus & Ganges, quorum primus alluit Ægyptum, ſecundus vero tranſit per Indiam: Ergo Paradiſus terreſtris in Meſopotamia non fuit conditus.

11 Nec magis firmum aut ſolidum eſt quod alii dicunt; nimirum Paradiſum terreſtrem prope regionem Damaſcenam fuiſſe plantatum: quia (inquiunt) conſtans Hebræorum & plurium ex noſtris traditio eſt, Adam eſſe formatum in agro Damaſceno ex *Adamah*, hoc eſt terra rubra, qualis dicitur eſſe terra Syriæ & Armeniæ: veriſimile autem eſt, Adam prope paradiſum terreſtrem, in quem poſtea introductus eſt, fuiſſe conditum. Non, inquam, hoc magis habet firmitatis: tum quia non eſt omnino certum, Adamum formatum fuiſſe in agro Damaſceno; ait enim S. Anaſtaſius Synaita homil. 9. in Hexam. ignorari locum ubi Adam compactus fuit: tum quia eſto quod Adam in agro Damaſceno conditus ſit, non recte inde colligitur Damaſcenam regionem proximam eſſe paradiſo; cum tam facile Deo fuerit, Adamum ex remoto quam ex propinquo loco in Paradiſum transferre.

12 Demum valde incertum eſt quod alii aſſerunt, nempe Paradiſum terreſtrem in Indo-Scytia fuiſſe poſitum, inter Indum & Gangem, prope Aceſinem fluvium, eo loco quo Hieroti celebri amni conjungitur: quia ibi plurimæ ſunt ficus Indicæ, ex quarum foliis, quæ miræ ſunt magnitudinis, dicunt primos parentes feciſſe ſibi perizomata, quæ Geneſ. 3. memorantur. Hanc enim conjecturam leviſſimam eſſe, convincit quod ficus Indica per totam Indiam, etiam ultra Gangem, progerminat.

ARTICULUS II.

Præcipuæ objectiones ſolvuntur.

13 OBjicies primo contra primam concluſionem: Quod dicitur Geneſ. 3. de ambulatione Dei in paradiſo poſt meridiem, non poteſt in ſenſu proprio & litterali intelligi, cum Deus incorporeus ſit: Ergo nec alia quæ de paradiſo Scriptura capite præcedenti refert, ſed ea neceſſario ad ſenſum ſpiritualem & myſticum pertrahi debent.

14 Reſpondeo primo negando Antecedens: Nam deambulatio illa facta eſt per Angelum, Dei perſonam repræſentantem in corpore aſſumpto, ut docet D. Gregor. lib. 28. Moral. cap. 3.

15 Reſpondeo ſecundo, dato Antecedente, negando Conſequentiam: cum enim Deus ſit incorporeus, nequit ejus deambulatio intelligi corporaliter, quaſi facta per ipſum, nullo aſſumpto corpore, ſine maximo abſurdo & inconvenienti: At nullum abſurdum & inconveniens ſequitur, quod de paradiſo corporali & viſibili intelligantur ea quæ deſcribit Moyſes Geneſ. 2. & 3. ut ex infra dicendis patebit.

16 Objicies ſecundo: Apoſtolus 1. ad Cor. 12. ſcribit ſe raptum fuiſſe in tertium cælum, & continuo id ipſum repetens, dicit ſe raptum in paradiſum: Igitur non in terra, ſed in tertio cælo eſt paradiſus, ut docuit Origenes ſupra relatus.

17 Reſpondeo non eſſe eumdem paradiſum in quo Adam fuit poſitus a Deo, ac in pœnam peccati ab eo expulſus, & ad quem raptus fuit Paulus; ut recte docet commentarius S. Ambroſio adſcriptus, in c. 6. prioris ad Corinthios: Nam hoc nomen *Paradiſus*, æquivocum eſt, & tripliciter in Scriptura uſurpari ſolet: primo pro loco amœniſſimo, in quo Adam ante peccatum fuerat poſitus: ſecundo pro cæleſti patria, in qua Sancti locantur, & Dei viſione perfruuntur: tertio pro ipſa clara Dei viſione, ubicumque ſit, ſive in cælo, ſive in Lymbo inferni; unde Chriſtus dixit latroni Lucæ 23. *Hodie mecum eris in paradiſo*, id eſt in viſione Dei, quamvis eo die uterque ad Lymbum deſcenderint. Quando ergo Apoſtolus dicit ſe raptum fuiſſe in paradiſum, nomen paradiſi in ſecunda, vel tertia, non vero in prima acceptione uſurpat.

18 Objicies tertio contra ſecundam concluſionem: Geneſ. 2. dicitur: *Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradiſum, qui inde dividitur in quatuor capita:* At hic fluvius non erat alius quam Oceanus, ut ait Damaſcenus lib. 2. fidei cap. 9. Ergo cum Oceanus non procedat ex aliquo terræ loco determinato, ſed totam terram alluat, tota terra floribus, plantis, arboribuſque diſtincta & ornata, erat paradiſus terreſtris, non vero locus aliquis particularis, in parte orientali ſitus.

19 Confirmatur: Quatuor flumina in quæ dividi dicitur fluvius qui procedebat de paradiſo, non in aliquo loco determinato, ſed in diverſis orbis partibus habent manifeſtas origines, ut patet de Euphrate & Tigri, quæ in montibus Armeniæ majoris ſuos fontes & origines habent: Ergo paradiſus non eſt aliquis locus determinatus, ſed tota terra, ut floribus, plantis, & arboribus ornata.

20 Ad objectionem reſpondet D. Thom. in 2. diſt. 17. q. 3. art. 1. ad 4. *quod primum principium illorum fluminum, ſicut & ceterarum aquarum, eſt Oceanus, ſed principium proximum eſt fons ille qui in illa parte terræ ſurgit*; ſicque interpretatur auctoritatem Damaſceni.

21 Ad confirmationem reſpondet ibid. ad 5. & 1. p. q. 102. art. 1. ad 2. ſi aliqua ex illis quatuor fluminibus nunc habent diſtincta principia ſuæ originis, hominibus nota, revera non eſſe illa prima capita, a quibus primam originem & generationem ducunt, ſed prius oriri a fonte paradiſi: & poſtea ſub terris abſcondi, & poſt longum curſum iterum in illis locis erumpere, ut in aliis fluminibus id ſæpe contingit. Quæ reſponſio eſt etiam Auguſtini 8. de Geneſ. ad litt. cap. 7. Moyſis Barcephæ lib. de paradiſo c. 21. Epiphanii, Theodoreti, Ruperti, & aliorum.

22 Objicies quarto: Fruſtra paradiſus in regione orbis determinata fuiſſet a Deo conditus: quippe qui nulli uſui eſſet futurus; cum non ignoraret Deus hominem peccaturum, & ex eo loco projiciendum.

23 Reſpondeo non fruſtra conditum paradiſum, quamvis Adam modico tempore in eo habitaturus eſſet, ſed hoc non obſtante fuiſſe conveniens ut a Deo concederetur. Primo quidem, quia licet non magno uſui fuerit homini ad habitationem, fuit tamen ei maximæ utilitati ad intelligendum quot quantiſque bonis careret ac eſſet privatus, propter inobedientiam; & ut recordatio amiſſæ tam amœnæ ac beatæ habitationis, ingentem in eo dolorem commoveret. Deinde voluit Deus ut eſſet in terris aliquid corporeum & viſibile, quod incomparabilem Paradiſi cæleſtis pulcritudinem adumbraret, & in quo, tamquam in imagine, ejus excellentiam intueremur, unde juxta Abulenſem, Guilielmum Pariſienſem, & alios, paradiſus dicitur, *quaſi parans Dei viſum*. Tertio, Deus non tractat hominem ex præſcientia futurorum, hoc eſt ſecundum ea quæ aliquando facturus eſt, ſed ſecundum præſentem ejus ſtatum: quamvis igitur præſciret peccaturum hominem, tamen quia ſtatus innocentiæ in quo eum creaverat, poſcebat locum habitationis ejus eſſe ſingularis & eximiæ pulcritudinis atque amœnitatis, idcirco conſentaneum fuit condere paradiſum terreſtrem, utpote locum feliciſſimo illi hominis ſtatui reſpondentem. Quarto ſi non fruſtra datum fuit homini, ut poſſet non peccare, & ut originali juſtitia inſignis eſſet, quamvis non ignoraret Deus hominem peccaturum & moriturum, ac dona illa eximia brevi amiſſurum; profecto nec fruſtra dici debet conditus paradiſus terreſtris, tametſi Adamus modico tempore in eo habitaturus eſſet. Addunt alii nunc etiam uſum eſſe aliquem paradiſi, cum in eo Henoch & Elias habitare credantur, & habitaturi uſque ad adventum Antichriſti: ſed de hoc infra art. 8.

ARTICULUS III.

Quem ſitum ſeu altitudinem habeat Paradiſus terreſtris?

24 HÆc quæſtio plena eſt obſcuritatis & difficultatis, ſcriptoribus inter ſe maxima opinionum varietate diſſidentibus; quibuſdam etiam mira, ſeu verius dicam, incredibilia, de paradiſi ſitu ſeu altitudine aſſerentibus. Nam Strabus in Geneſim, & Beda, ut communiter eis tribuitur, & refert D. Thom. infra quæſt. 102. art. 1. ad 1. docent paradiſum uſque ad lunarem circulum pertingere: Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 11. dicit illum eſſe omni terra excelſiorem: Rupertus lib. 1. de Trinit. cap. 37. aſſerit eum fuiſſe cælo proximum: Baſilius in libro de paradiſo in editiore quodam ſitu illum collocat: ait enim, *locum hunc fuiſſe creaturæ omni antecellentem, pulcritudine admirabili, in arduo poſitum; qui tenebris obſcurari præ altitudine non poſſet; omnium ortu ſyderum irradiatum, & undique lumine circumfuſum; annuarum tempeſtatum jucundiſſima temperie præditum, limpidiſſimoque aere circumfuſum.* Demum Alchimus Avitus lib. 1. carminum de initio mundi, cap. 9. de paradiſi ſitu ita cecinit:

Ergo ubi tranſmiſſis mundi caput incipit Indis,
Quo perhibent terram confinia jungere cælo;
Locus inacceſſa cunctis mortalibus arce
Permanet.

Ab hac opinione non multum recedere videtur Toſtatus, qui in 2. cap. Geneſ. q. 9. & in 3. cap. ejuſdem libri q. 107. affirmat Paradiſum non pervenire quidem uſque ad orbem Lunæ, ſed excedere tamen oras & terminos hujus noſtri aeris turbulenti atque caliginoſi, & eſſe ſupra mediam regionem aeris; denique in tertia regione aeris eſſe locatum, celſioremque eſſe omnibus aliis terræ montibus, ad minus viginti cubitis.

25 Fundamentum horum Auctorum triplex eſt. Primum, quia e Paradiſo exeunt quatuor flumina univerſam terram irrigantia: ad hoc autem neceſſarium eſt, locum paradiſi eſſe altiſſimum. Quam rationem attigit Moſes Barcepha libro de paradiſo c. 9. his verbis: *Aſſerimus eam terram, in qua eſt paradiſus, altiorem multo, ſublimioremque exiſtere hac quam nos colimus; id enim ita ſe habere indicio ſunt quatuor illa grandia flumina, quæ orta in paradiſi terra, per hanc noſtram ab illa diverſam feruntur.*

Secundum, quia paradiſus debuit eſſe locus ſaluberrimus, ſubindeque liber a ventis & vaporibus terræ: Ergo in altiſſimo loco debuit eſſe conſtitutus.

Tertium, quia veriſimile eſt ita eſſe ſitum, ut aquæ diluvii ad illum pervenire non potuerint, alioquin eum deſtruxiſſent: Sed aquæ diluvii quindecim cubitis ſuper omnes excelſos montes terræ aſcenderunt, ut dicitur Gen. 7. Ergo oportuit paradiſum excelſiorem fuiſſe omnibus terræ montibus, ad minus viginti cubitis.

26 E contra Pererius lib. 3. in Geneſ. diſput. de paradiſo quæſt. 2. exiſtimat probabilius eſſe, illum in planitie aliqua ſitum eſſe: tum quia nimia altitudo non eſt ſana ob vicinitatem ſyderum, & elementi ignis: tum etiam, quia omnes planities ordinarie ſunt fertiliores, & meliores ut plurimum habent fructus.

27 Inter has ſententias extreme oppoſitas, mediam ſequendam eſſe exiſtimo, & dicendum cum pluribus Doctoribus, paradiſum neque ita eſſe demiſſum, ut in planitie aliqua conſtitutus ſit, neque tam excelſum & elevatum, ut uſque ad globum lunarem, vel ſupremam aeris regionem pertingat, aut altiores terræ montes viginti cubitis excedat; ſed ipſum in ſuprema hujus infimæ regionis aeris parte poſitum eſſe, & fere ad ſecundam aeris regionem pertingere.

28 Prima pars hujus aſſertionis probatur contra Pererium rationibus pro prima ſententia adductis; illæ enim ad minus convincunt paradiſum terreſtrem non in aliqua planitie, aut aliquo loco terræ infimo eſſe poſitum, alioquin nec liber eſſet a ventis & vaporibus terræ, nec quatuor flumina, quæ ex illo exeunt, commode poſſent totam irrigare terram, & per tam varias orbis regiones diſcurrere.

29 Secunda vero pars ratione a Pererio inſinuata ſuadetur: nam locus adeo excelſus non eſſet ſalubris, nec habitationi hominum accommodatus: eſt enim tertia regio aeris omnino inhabitabilis homini, ob nimiam ſiccitatem, ingentem ardorem, vehementem agitationem ac volubilitatem, ex vicinia elementi ignis, ex raptu & vertigine cæli, & ex multitudine corporum inflammatorum, ut ſunt cometæ, qui in ea regione generantur: nullus ibi flat ventus, nullus refrigerat imber aut ros, nulla fluminum & fontium origo, nullus ſtirpium ſatus, nullus herbarum viror, & nullus flos, nulluſque fructus eſſe poteſt, denique aer ſupremæ regionis eſt valde tenuis, ſiccus, & calidus, ſubindeque reſpirationi hominis, & refrigerationi cordis minime conveniens. Unde D. Auguſtinus lib. 3. de Geneſi ad litteram cap. 3. ait, in vertice Olympi perhiberi aerem eſſe adeo tenuem, ut neque nubibus obumbretur, neque turbetur ventis, neque alites ſuſtinere queat, neque ipſos homines (ſi qui forte vel ſacrificandi, vel inſpiciendorum ſyderum cauſſa illum aſcenderint) craſſioris auræ ſpiritu alere poſſit, eoſque ferre ſecum ſolitos ſpongias plenas aqua; unde ſugant identidem humorem ad refrigerandum cor; aliter enim, ob ſummam illius aeris tenuitatem & ſiccitatem, vivere non poſſent.

Deinde, ſi tanta eſſet paradiſi ſublimitas, ut uſque ad Lunæ globum pertingeret, ab aliqua regione conſpiceretur; atque vel nobis, vel antipodibus noſtris, aliquando Solis aut Lunæ conſpectum eriperet, præſertim cum ad Orientem ſitus eſſe credatur.

30 Addunt aliqui, quod ſi adeo excelſus eſſet ac ſublimis, ut eſſet facilis aſcenſus ejus, oporteret baſim ſeu fundamentum illius occupare totam ferre terram, ut paullatim decreſceret, & ſuavem aſcenſum præberet hominibus, ex aliis terræ partibus ad illum conſcendentibus, ſi feliciſſimus innocentiæ ſtatus perſeveraſſet, ut facile patebit conſideranti proportionem neceſſario ſervandam inter cacumen montis & extenſionem radicum ejus. Unde SS. Patres ſupra adducti, dum ajunt Paradiſum uſque ad lunarem circulum pertingere, aut cælo proximum eſſe, utuntur hyperbole, ut ex altitudine hyperbolica ejus excellentiam demonſtrent, vel ut declarent in eo perpetuam aeris temperiem eſſe, & in hoc aſſimilari corporibus cæleſtibus, quæ ſunt abſque contrarietate, ut ait S. Thom. 1. p. q. 102. art. 1. ad 1. *Magis tamen* (ſubdit S. Doctor) *fit mentio de lunari globo, quam de aliis ſphæris: quia lunaris globus eſt terminus cæleſtium corporum verſus nos, & luna etiam eſt magis terræ affinis inter omnia cæleſtia corpora.*

31 Tertia denique concluſionis pars probata manet ex dictis: nam ſuprema hujus infimæ regionis aeris pars eſt convenientiſſimus locus habitationi hominum, cum illa libera ſit a perturbationibus, & nimia frigiditate & humiditate ſecundæ regionis, atque a nimio calore, qui ex reflexione radiorum Solis a terra aſcendentium ſolet provenire; neque ibi venti violenti ſint, ut locus ille melius recipere poſſit influentias Solis & ſtellarum: Ergo probabilius & veriſimilius eſt, paradiſum terreſtrem in ea fuiſſe poſitum.

Neque obſtat quod ait Scriptura de quatuor fluminibus a paradiſo exeuntibus, & totam terram irrigantibus: nam fluvius per longa ſpatia deſcendens non petit neceſſario magnam altitudinem ſcaturiginis, ut in multis fluminibus conſtat. Nilus enim per multa miliaria pergit via fere plana: ſimiliter Danubius, licet cadat ex aliquo monte, ſi tamen ad radices illius oriretur, eodem plane modo pergeret poſtea per mediam fere Europam, ac jam pergit. Ad illud vero quod ſubditur de aquis diluvii, quæ, teſte Scriptura, quindecim cubitis ſuper omnes excelſos montes terræ aſcenderunt, infra dicemus, cum diſcutiemus an paradiſus terreſtris adhuc extet, vel aquis diluvii deſtructus ſit?

ARTICULUS IV.

Quantæ magnitudinis fuerit Paradiſus terreſtris?

32 HÆc quæſtio non minus obſcura & difficilis eſt, ac præcedens, nec in ejus reſolutione minori opinionum varietate Auctores inter ſe diſſident. Nam paradiſum terreſtrem fuiſſe locum ampliſſimum & vaſtiſſimum aſſerit Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. ad litt. c. 10. quod probat ex magno fluvio quo irrigabatur: quam etiam ſententiam ſic indefinite defendit, propter eamdem rationem de flumine, Moſes Barcepha in libro de paradiſo cap. 15. ubi ait: *Neceſſe eſt ſpatioſum admodum atque amplum fuiſſe paradiſum: ejus enim rei fidem facit ingens illud flumen quo irrigabatur.* Abulenſis autem Geneſ. 23. quæſt. 98. dat illi circuitum duodecim circiter leucarum: Suarez vero lib. 3. de hominis creatione cap. 6. dicit hoc eſſe nimis parum, & ad minus æquare magnitudinem unius regni haud parvi, quale eſt Gallia, vel Hiſpania. Certe in re tam ardua & obſcura, & in tanta opinionum varietate difficile eſt quidquam certi definire. Probabilius tamen exiſtimo, paradiſum non fuiſſe locum adeo patentem & ſpatioſum, ut quidam tradiderunt: Scriptura enim eum appellat hortum, & ait eum locatum fuiſſe in regione Eden, ad plagam ejus orientalem, atque in medio ejus fuiſſe lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali: quæ omnia ſatis aperte declarant, ipſum non fuiſſe adeo ſpatioſum, ut unius magni regni, qualis eſt Gallia vel Hiſpania, amplitudinem adæquaret. Sane non video, cur viginti aut triginta leucæ non ſufficerent pro uno horto, & quare, quamvis magnus eſſet fluvius ille quo paradiſus rigabatur, ſpatium tot leucarum ad ejus decurſum non eſſet ſufficiens: neque puto Auguſtinum, aut Moſem Barcepham, majorem requirere longitudinem.

33 Dices primo: Si Adam non peccaſſet, omnes ejus poſteri manſiſſent in paradiſo terreſtri: Sed illi in tam exiguo loco manere non potuiſſent: Ergo paradiſus terreſtris ſpatium viginti aut triginta leucarum excedit, & ad minus unius magni

regni, qualis eſt Gallia, vel Hiſpania, magnitudinem adæquat. Minor probatur: Cum primi homines poſt peccatum fere ad mille annos viverent, ſi non interceſſiſſet peccatum, multo longiori tempore vixiſſent, ſubindeque numeroſiſſimam prolem edidiſſent: Ergo non potuiſſent ſimul in paradiſo manere, niſi ille ſit locus vaſtiſſimus & ampliſſimus, & ſpatium viginti aut triginta leucarum excedat.

34 Reſpondeo primo negando Majorem: Nam ſi ſtatus innocentiæ perſeveraſſet, non in ſolo Paradiſo, ſed in omni terra, ſicut & modo, poſteri Adæ habitaſſent. Unde Adamo & Eva cum juſtitia originali creatis, *Benedixit illis Deus, & ait: Creſcite & multiplicamini, & replete terram*, Gen. 1. Ubi de univerſa terra nuper a ſe creata, etiam extra Paradiſum, loquitur Deus: ad replendam enim ſolam terram Paradiſi, non erat opus tanta multiplicatione, quantam benedictio illa ſignificabat. Item Moyſes ibidem narrat, dixiſſe Deum homini, ut dominaretur cunctis animalibus, & ſubjiceret ſibi omnem terram; conceſſit quoque illi, cibi cauſſa, omnes herbas, & omnes fructus arborum univerſæ terræ: quæ omnia ſatis aperte declarant, in ſtatu innocentiæ, non tantum in Paradiſo, ſed etiam extra ipſum habitaturos fuiſſe homines. Et ſane, cum non omnia in uno loco naſcantur, ſi homines in Paradiſum tantummodo habitaſſent, nec ſcientiam rerum naturalium, quæ perceptione ſenſuum, multiſque experimentis comparatur, conſecuti fuiſſent, nec ex cognitione & contemplatione tantorum Dei operum, quæ in variis mundi locis apparent, honeſtiſſimam voluptatem, quæ eſt ſuaviſſimum mentis pabulum, capere potuiſſent. Adde quod univerſa terra foret inculta, ſylveſtris, & indecora, ſi eſſet deſerta, & hominibus vacua; cum hominis induſtria & cultura, multum ei ad fertilitatem, amœnitatem, & decorem conferat; immo eſſet omnino otioſa, & in vanum a Deo creata, quod repugnat Scripturæ ſacræ, dicenti Iſaiæ 45. *Dominus fecit terram, ipſe plaſtes ejus: non in vanum creavit eam, ut habitaretur formavit eam.*

Hæc ſolutio probabilitate non caret, & juxta illam dicendum eſt, quod ſi Adam non peccaſſet, & feliciſſimus innocentiæ ſtatus perſeveraſſet, poſteri ejus videntes Paradiſum non poſſe cunctos capere, inde multi ad alias ſe contuliſſent terras, qui tamen ſæpius edendi de fructu ligni vitæ cauſſa, ad Paradiſum veniſſent, vel talem fructum ad ſe deferri curaſſent, vel certe ſecum ramum aut ſemen talis arboris detuliſſent, ut ipſum ubi degiſſent, ſererent vel plantarent.

35 Secundo reſponderi poteſt, data Majori, negando Minorem: cum enim in ſtatu innocentiæ homines contra Solis, frigoriſque injurias, domibus non indiguiſſent, & in fructibus, herbiſque ſufficientem cibum habuiſſent, facile valde multi habitare potuiſſent in Paradiſo terreſtri, etſi ille viginti aut triginta leucarum ſpatium non excederet; præſertim cum non omnes quotquot tunc erant naſcituri, ſemper in eo manſiſſent, ſed per generationes certis temporibus in cælum tranſlati fuiſſent, ut docet Magiſter in 2. diſt. 20.

Dices ſecundo: Si paradiſus terreſtris ſpatium viginti aut triginta leucarum non excedat, quomodo tam diverſas terras irrigare poſſunt quatuor flumina ex illo manantia, & per quatuor mundi partes adeo inter ſe diſſitas diſcurrere?

36 Reſpondeo ad hoc non requiri ingens ſpatium: nonne enim Danubius & Rhenus viciniſſimos habent fontes, & unus deſcendit per totam Hungariam & Thraciam, ſeque poſt Conſtantinopolim exonerat; alter vero in Hollandia? Addo paradiſum terreſtrem in ea altitudine eſſe poſitum, ut commode poſſint inde in quatuor partes valde inter ſe diſſitas quatuor illa ingentia flumina egredi, ut articulo præcedenti annotavimus.

ARTICULUS V.

Paradiſi terreſtris amœnitas, & pulcritudo declaratur.

37 PAradiſum terreſtrem eſſe locum amœniſſimum & jucundiſſimum, Moyſes aperte declarat, dum ipſum, *Paradiſum voluptatis*, appellat, hoc eſt amœniſſimum & delicatiſſimum, & quaſi in ipſa voluptate & amœnitate poſitum. Unde Hebræi ipſum vocant *Gan Eden*, quod hortus deliciarum interpretatur; nam apud Hebræos *Gan* ſignificat *hortum*, *Eden* vero *delicias*. Unde Leonius Pariſienſis Presbyter lib. 1. hiſtoriarum veteris teſtamenti, quas carmine deſcripſit, habet hos verſus:

Ante hominem factum, piſces, volucreſque, feraſque,
Cum Deus æquoreis ereptam nuper ab undis,
Arboribus, viridique ornaret gramine terram,
Ipſe voluptatis jam tunc oriente remoto,
Montibus in ſummis hortum plantavit amœnum.
Inde Paradiſus, hinc hortus deliciarum:
Et requies meruit, & vita beata videri.

38 Mire etiam SS. Patres ejus pulcritudinem & amœnitatem extollunt: Baſilius enim oratione de Paradiſo, his verbis eum deſcribit: „ Paradiſus locus erat deliciis omnifariam affluens, omnem creaturæ ſenſibilis exuperans „ pulcritudinem, ob ſublimitatem loci in quo erat, nulla „ ſui parte tenebras admittens, ſed exorientium ſyderum „ ſplendore ſemper illuſtratus; in quo nulla erat immodica ventorum vis, nulla tempeſtatum procella, nullius hyemis horror, non nimia veris humiditas, non „ torrens æſtatis ardor, non moleſta & noxia autumni „ ſiccitas, ſed temperata & pacifica omnium temporum „ inter ſe conſonantium unio; ita ut quod in quaque anni tempeſtate optimum & jucundiſſimum eſt, in ſe haberet, veris amœnitatem, ubertatem æſtatis, autumni „ hilaritatem, hyemis otium & quietem: ejus terra pinguis erat & mollis, omniumque bonorum & voluptatum „ fertilis; quam veriſſime dixiſſes fluere lacte & melle."

Similia habet Damaſcenus lib. 2. de fide cap. 11. ubi ſic diſcurrit: „ Quia vero Deus plaſmaturus erat hominem „ ad ſuam imaginem & ſimilitudinem, tamquam quemdam regem & principem univerſæ terræ, & eorum quæ „ in ea ſunt, præſtruxit ei quamdam veluti regiam, in „ qua diverſans, beatam & omni ex parte felicem duceret vitam. Et ipſa eſt divinus Paradiſus, Dei manibus in Eden plantatus, lætitiæ & voluptatis omnis promptuarium; Eden enim voluptas interpretatur. In oriente vero omni terra excelſior collocatus eſt, optima „ temperie, & aere ſubtiliſſimo atque puriſſimo ſplendidus: plantis ſemper virentibus inſignis, odoris ſuavitate refertus, plenuſque lumine, univerſæ ſenſibilis venuſtatis & pulcritudinis ſuperexcedens intelligentiam; „ divinus profecto locus, ac dignus ejus qui ad imaginem Dei creatus eſt incolatus." Unde Marius Victor lib. 1. in Geneſim:

Illic quaque ſuis dives ſtat fructibus arbor,
Pomaque ſucciduis pelluntur mitia Pomis.
Quæ jucunda epulis, & miri plena vigoris,
Membra animoſque fovent, paſcuntque ſapore & odore,
Sydereos hic terra vibrat diſtincta calores.
Semper flore novos frondens fructuque recenti,
Hic fragiles ſolvunt calamos, animata vigore
Muneris Ambroſii, ſpirantia cinnama odores.
Omnia certatim hunc congeſta putabis in hortum.

39 Demum Alchimus Avitus, Paradiſi terreſtris amœnitatem his verſibus celebrat:

Hic ver aſſiduum cæli clementia ſervat.
Turbidus Auſter abeſt ſemperque ſub aere ſudo
Nubila diffugiunt, jugi ceſſura ſereno.
Nec poſcit natura loci quos non habet imbres,
Sed contenta ſuo dotantur germina rore.
Sic cum deſit hyems, nec torrida ferveat æſtas,
Fructibus autumnus, vel floribus occupat annum.

Quibus verbis Paradiſi terreſtris amœnitatem & præſtantiam quatuor potiſſimum in rebus poſitam fuiſſe declarat: nempe in cælo, aere, in aquis, & ipſo terræ ſolo. In cælo ſumma erat ſalubritas, & omni tempore ſuaviſſima quædam æquabilitas, quæ tamquam perpetuum quoddam ver cauſſabat. In aere magna erat ſerenitas & puritas, ſubindeque magna claritas: quia, ut ait Beda, puritati aeris claritas lucis proportionatur. Aquarum ingens erat copia irrigantium Paradiſum: unde in magnis laudibus Sodomæ, antequam ſubverteretur, illud memoratur in primis Geneſ. 13. quod tota terra irrigaretur a Jordane fluvio, *ſicut Paradiſus Domini*. Terra etiam Paradiſi optima erat & fertiliſſima, ac ſponte, ſine labore & moleſtia hominis (non tamen ſine ejus cultura) proferens quæcumque omnes ſenſus hominis ſuaviſſima poſſent jucunditate & voluptate complere: guſtui enim ſapidiſſimas herbas & dulciſſimos fructus ſuppeditabat; odoratui flores ſuaviſſimos, ac pretioſiſſima aromata producebat; viſum quoque varietate colorum & figurarum venuſtate recreabat: unde Scriptura ait: *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulcrum viſu, & ad veſcendum ſuave*: quibus verbis ſignificat quod in Paradiſo erant ligna, non ſolum ob neceſſitatem cibi, ſed etiam ad delectationem viſus, ut ſcilicet delectaretur homo in videndo tam pulcram varietatem. In aliis etiam locis Scripturæ, Paradiſi pulcritudo ex varietate arborum, quæ nunquam comam aut virorem perdebant, mirum in modum commendatur; nam Ezechiel. 31. Spiritus Sanctus mirabilem Luciferi pulcritudinem deſcribens, ait: *Cedri non fuerunt altiores illo Paradiſo Dei, & abietes non adæquaverunt ſummitatem ejus.* Et iterum: *Omne lignum paradiſi non eſt aſſimilatum illi, neque pulcritudini ejus.* Item in Paradiſo terreſtri auditus leniſſimo ſpirantium aurarum ſonitu, & dulci avium concentu demulcebatur; ut nullus eſſet ſenſus, qui ſibi propria voluptate careret. Denique omnia tunc in veritate illi primæ rerum inſtitutioni & feliciſſimo ſtatui innocentiæ conveniebant, quæ Poetæ mendaciter adſcribunt aureæ ætati Saturni; per illam aliquantulum ſubolfacientes, atque procul quaſi in tenui caligine proſpectantes illam feliciorem rerum conditionem, quæ ante hominis lapſum florebat. Quod igitur de prima mundi ætate canit Ovidius, in mundi exordio & innocentiæ ſtatu verum erat,

Ver

Ver erat æternum, placidique tepentibus auris
Spirabant Zephiri: natos ſine ſemine flores,
Mox etiam fruges, tellus inarata ferebat:
Nec renovatus ager, gravidis carebat ariſtis.

40 Poteſt etiam Paradiſi amœnitas & præſtantia ex fine ob quem a Deo conditus eſt ſuaderi. Nam, ut ſupra oſtendimus, Deus illum condidit, ut eſſet conſentaneus locus felicitati & innocentiæ, & ut incomparabilem cæleſtis Paradiſi pulcritudinem adumbraret in terris. Unde merito Damaſcenus loco ſupra relato dixit, Paradiſum fuiſſe *omnis lætitiæ & voluptatis promptuarium, & univerſæ ſenſibilis venuſtatis intelligentiam excedens*. Atque, ut ſupra etiam ex Abulenſi annotavimus, Paradiſus, *quaſi parans Dei viſum*, recte dictus eſt: ejus quippe habitatio erat veluti quædam cæleſtis gloriæ prælibatio & prægustatio. Sicut enim Beati in cælo nullum habent a quo declinent malum, omne habent quo perfruantur bonum: ita primi parentes in Paradiſo terreſtri omnium bonorum copia affluebant, abſque ullius prorſus mali experimento; ita ut nihil optare poſſent, quod ibi non eſſet, & nihil horrere aut timere, quod ibi eſſet, ut eleganter expendit Auguſtinus 14. de civitate Dei cap. 10. his verbis: *Qui timere aut dolere poterant in tantorum tanta affluentia bonorum; ubi non aberat quidquam quod bona voluntas non adipiſceretur, neque inerat quod carnem vel animum hominis feliciter viventis offenderet, vel in aliquo moleſtaret?*

41 Gregorius etiam in Pſalm. 5. Pœnitentialem hominis in Paradiſo terreſtri conſtituti felicitatem eleganter deſcribit, his verbis: *Panis ejus fuit viſionis divinæ* (per ſpeculum creaturarum) *delectatio. Verbi Dei ſatietas, internæ quietis gaudium, lucis inacceſſibilis ſplendor, ſapientiæ refectio, præſentia Creatoris. Felices antiqui dies, nihil tenebrarum, nihil caliginis preferentes quos Divinitatis illuſtrabat præſentia, ſecuritatis purgabat ſerenitas, lætitiæ immenſitas decorabat! Dies gaudiorum & luminis, & dies virtutum & pacis, dies deliciarum & ſuavitatis, quos non perturbabat mæror, non infeſtabat anguſtia, non obumbrabat infirmitas. Hos dies in paradiſo habuit anima, antequam e ſtatu rectitudinis per culpam caderet prævaricationis.*

ARTICULUS VI.

De arbore vitæ.

42 ETſi in Paradiſo omnia genera arborum fuerint, tam earum quæ ad oblectandum aſpectum, quam aliarum quæ ad ſuavitatem cibi hominis pertinebant, ut articulo præcedenti declaravimus: Scriptura tamen ſpecialiter meminit duplicis arboris in medio Paradiſi plantatæ, nimirum arboris vitæ, & arboris ſcientiæ boni & mali: *Produxit* (inquit) *etiam Dominus Deus lignum vitæ in medio Paradiſi lignumque ſcientiæ boni & mali*. Unde Marius lib. 1. in Geneſ.

Hinc arbor vitæ, celſis petit aera ramis:
Illinc diverſos nocitura peritia fructus,
Notitiam rerum ſuſpendit ab arbore legi.

43 Prima, *arbor vitæ* dicebatur, quia ejus fructus habebat virtutem conſervandi vitam hominis: fortificando virtutem ſpeciei contra debilitatem provenientem ex admixtione extranea. Unde Auguſtinus 14. de civit. c. 26. *Cibus aderat homini ne eſuriret, potus ne ſitiret, & lignum vitæ ne ſenectus eum diſſolveret.* Et in libro de quæſtionibus veteris & novi teſtamenti aſſerit quod *vitæ arbor, medicinæ modo, corruptionem hominis prohibebat*. Sed

44 Notandum eſt, quod in Hebræo pro *ligno vitæ*, ponitur *lignum vitarum*: primo quia homini vitam longiſſimam, & quæ eſſet inſtar multarum vitarum, quas nunc homines agunt, tribuebat: ſecundo, quia vitas omnes (vegetativam, ſenſitivam, & rationalem) in ſuo robore conſervabat, ut ibidem exponit Cajetanus: tertio quia non uni tantum Adamo, ſed & omnibus ejus poſteris, ſi innocentiæ ſtatus perſeveraſſet, vitam illam immortalem ſuppeditaſſet: denique quia dupliciter fovebat & ſuſtinebat vitam hominis; in primis enim conſumptum vi caloris humorem naturalem fructus illius arboris reſarciebat, ac reficiebat; idque erat illi commune cum fructibus aliarum arborum Paradiſi: deinde humorem naturalem imminutum ac deperditum redintegrabat, pari puritate & ſinceritate ei quam prius habuerat etiam in ortu hominis; ipſum etiam calorem naturalem ita corroborabat, ut etiamſi continuo agendo nonnihil pateretur, beneficio tamen illius cibi ita confirmaretur ut nunquam debilitatus flacceſceret, unde ſenectus naſcitur, & plures qui ſenectutem comitantur defectus naturales, & uterque iſte effectus proprius erat illius arboris.

45 Diſputant vero Theologi, an talis vis ſervandi hominem a corruptione fuerit ei naturalis, vel ſupernaturalis? quibuſdam cum D. Bonaventura in 2. diſt. 17. affirmantibus eam fuiſſe ſupernaturalem; & divinitus inditam ligno vitæ, ad eum modum quo Sacramentis novæ legis ineſt virtus cauſſandi gratiam: aliis vero cum Hugone a S. Victore annot. in 2. cap. Geneſis, contendentibus eam fuiſſe naturalem, & ad inſtar medicinæ, corruptionem hominum prohibuiſſe; quamvis inter naturales ſingularis & extraordinaria eſſet, atque naturæ miraculum exiſtimari poſſet. Et hæc ſententia multo videtur probabilior, & Scripturæ conformior; Nam ſi virtus arboris vitæ fuiſſet ſupernaturalis, non adfuiſſet illi poſt peccatum hominis, nec peccatori homini profuiſſet: Atqui fuiſſe illam virtutem in arbore vitæ poſt peccatum hominis, aperte oſtendit Divina Scriptura, narrans propterea Deum ſingulari cuſtodia aditum Paradiſi muniviſſe, & ante ipſum Cherubim cum flammeo gladio poſuiſſe, ne homo ad Paradiſum auderet intrare, & fructum arboris vitæ comedens, viveret in æternum: Ergo &c. Sicut igitur virtus Sacramentorum, quia ſupernaturalis eſt, in eo qui cum peccato ea ſuſcipit, effectus ſuos non operatur: ita ſi virtus arboris vitæ fuiſſet ſupernaturalis, nihil profecto peccatori homini profuiſſet, nec ad cuſtodiendam arborem vitæ opus fuiſſet ullo præſidio, ſed ſatis fuiſſet Deum non aſſiſtere illi arbori ad effectum illum operandum.

46 Addo quod D. Thomas 1. part. quæſt. 97. art. 4. ſic ait: *Non poterat virtus ligni vitæ ad hoc ſe extendere, ut daret corpori virtutem durandi tempore infinito, ſed uſque ad determinatum tempus. Manifeſtum eſt enim quod quanto aliqua virtus eſt major, tanto imprimit durabiliorem effectum; unde cum virtus ligni vitæ eſſet finita, ſemel ſumptum præſervabat a corruptione uſque ad determinatum tempus, quo finito, vel homo translatus fuiſſet ad ſpiritualem vitam, vel indiguiſſet iterum ſumere de ligno vitæ.* At ſi virtus ligni vitæ eſſet ſupernaturalis, hæc argumentatio eſſet invalida: quis enim dubitet ipſum virtute ſupernaturali potuiſſe hominis vitam tempore infinito conſervare? Ergo vis illa ligni vitæ naturalis erat.

47 Nec obſtat quod ait Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad litt. cap. 4. *Erat ei* (ſcilicet Adamo) *in lignis ceteris alimentum, in iſto ſacramentum.* Nam virtus illa ligni vitæ dicitur in ſe continuiſſe ſacramentum, non quia ſupernaturalis erat, & ſimilis virtuti cauſſandi gratiam, quæ ineſt ſacramentis novæ legis, ſed quia myſtice adumbrabat & figurabat Chriſti virtutem, ad gratiam & gloriam, ſeu vitam æternam conferendam.

ARTICULUS VII.

De arbore ſcientiæ boni & mali.

48 DE arbore vitæ dictum eſt: proxime ſequitur arbor ſcientiæ boni & mali; de qua primo quæri poteſt, in qua ſpecie arborum fuerit? Sed

Breviter reſpondeo, duas circa hoc eſſe Auctorum ſententias. Prima docet arborem illam fuiſſe ficum: quia primi parentes ex foliis ficulneæ fecerunt ſibi perizomata, quibus ſuam nuditatem contegerent, ut dicitur Geneſ. 3. Secunda aſſerit illam fuiſſe malum, propter id quod ſcriptum eſt in Canticis cap. 8. *ſub arbore malo ſuſcitavi te: ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.*

Sed exiſtimo hujus magis curioſæ quam utilis quæſtionis reſolutionem eſſe prorſus impoſſibilem; cum Scriptura & SS. Patres de ea arbore nihil plane referant, ex quo dignoſci poſſit in qua ſpecie illa fuerit. Secunda tamen opinio majorem videtur habere probabilitatem & apparentiam: Toſtatus enim ſuper cap. 13. Geneſis quæſt. 164. ſatis probabili argumento oſtendit talem arborem non fuiſſe ficum, ſcilicet vel eo ipſo quod ex foliis ficus primi parentes ſibi fecerunt perizomata, quibus ſuam tegerent nuditatem. Nam cum ſtatim ut comederunt fructum vetitum, ſenſerint & malum in quod incurrerant, & bonum quo fuerant privati, haud dubie ingens illius arboris, ex qua tantum damnum perceperant, horror & odium eos invaſit: timuiſſent igitur ejus folia contrectare, & ſibi in uſum veſtis admovere, majus aliquod malum ex ea ſibi metuentes. Addo quod Geneſ. 3. dicitur arborem illam fuiſſe *pulcram oculis, & viſu delectabilem;* quod profecto in arborem ficus minime quadrat.

49 Deinde quæri ſolet, cur arbor illa, *arbor ſcientiæ boni & mali*, appellata ſit? Cui etiam interrogationi breviter reſpondeo cum D. Auguſtino lib. 14. de civit. cap. 17. Magiſtro ſent. in 2. diſt. 17. & ex D. Thoma 1. part. q. 102. art. 1. ad 4. ſic dictam eſſe illam arborem ab eventu, & ex eo quod eſum illius conſecutum eſt: accidit enim homini, ut tunc ex periculo cognoſceret diſcrimen inter bonum quo ante peccatum fruebatur, & malum in quod peccando incurrit, ideoque ſcientiam haberet boni & mali, videlicet, ut vocant Theologi, experimentalem. Nam licet antea ſpeculative noſſet Adam diſcrimen boni & mali, poſt peccatum tamen practice & per experientiam id magis cognovit: ſicut medicus ſcientia medicinæ cognitam habet differentiam ſanitatis & ægritudinis, eam tamen ipſe, amiſſa ſanitate, & in morbum delapſus, nova quadam ratione, ſcilicet per experientiam, melius agnoſcit. Quemadmodum igitur puteus quem foderunt ſervi Iſaac, *puteus jurgii ſeu calumniæ*, appellatus eſt, ex jurgio & contentione quæ fuit inter paſtores Geraræ, & paſtores Iſaac, ut habetur Geneſ. 26. ſic ab eventu arbor ſcientiæ boni & mali dicta eſt, *quia poſt ejus eſum homo per experimentum pœnæ didicit quid intereſſet inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum*, ut ait S. Thom. loc. citat. Idem eleganter expreſſit Baſilius Seleucienſis orat. 2. de Adam, his verbis: „ Tamquam in tabula, præceptum in „ arbore præſcribens, latentem intus diſcernendi ſcientiam „ excitavit: obedientiæ & inobedientiæ diſcrimen ad arbo„ rem adſcribens. Inde cognoſcibile boni & mali lignum „ dicitur. Nam ab iis quæ ille perdoctus eſt, lignum no„ mine accipit; & hujus diſciplina, arboris eſt appellatio."

50 Poteſt etiam dici cum Ruperto lib. de Trinit. & operibus ejus cap. 27. & Toſtato ſuper cap. 13. lib. Geneſis, q. 154. & 155. nomen illud *ſcientiæ boni & mali*, inditum fuiſſe ei arbori, propter mendacia verba, & fallacia promiſſa ſerpentis, qui primos parentes ad edendum ex ea pellexit & impulit, mendaciſſimis verbis ipſis promittens, quod forent ſicut Dii ſcientes bonum & malum. Ex quo intelliges, abſurdam eſſe Joſephi ſententiam lib. 1. Antiquit. ajentis ideo arborem illam, *arborem ſcientiæ boni & mali*, appellatam eſſe, quod ejus fructus, ſi ederetur ab homine, ejus ingenii acumen augeret, ſubindeque multum ad acquirendam ſcientiam conferret: nam ſi ita res ſe habuiſſet, promiſſum ſerpentis factum Evæ, verum fuiſſet; quod tamen fuiſſe mendax & fallax, SS. Patres unanimiter docent.

ARTICULUS VIII.

De fonte Paradiſi, & quatuor ejus fluminibus.

51 MOyſes Geneſ. 2. Paradiſum terreſtrem deſcribens, ait quod in medio ejus erumpebat magnus fons, qui in quatuor capita, ſeu ingentia flumina dividebatur, quorum nomina erant Phiſon, Gehon, Tigris, & Euphrates.

De illo fonte Paradiſi dubium eſt, an intra Paradiſum dividatur in quatuor illa capita, ſeu flumina, vel extra Paradiſum?

Reſpondeo utrumque eſſe probabile; plures enim ſatis rationabiliter exiſtimant, quod ſtatim in prima eruptione aquarum de fonte, ille in quatuor capita ſeu flumina dividatur ad irrigandum Paradiſum. Alii vero non improbabiliter cum Baſilio & Iſidoro ſentiunt, quod primo fluvius aliquis fluens de fonte illo irrigat totum Paradiſum, & poſtea aquæ ejus de loco Paradiſi deſcendentes, ad radices ejus magnos pariunt lacus, totam Paradiſi terram ambientes, ut ex nulla parte Paradiſus adibilis ſit; & quod ex illis lacubus emergunt quatuor flumina recenſita, quæ per varias orbis regiones diſcurrunt.

52 Porro de fonte illo Paradiſi ſcribit Rupert. lib. 2. de Trinit. & operibus ejus cap. 24. & 29. rem quam arbitror Lectori fore mirabilem magis quam credibilem: „ Aqua„ rum natura (inquit) per ſe ſalſa eſt, nec idonea po„ tui, ſicut in ſeipſo oſtendit mare: aſcendens autem de „ abyſſo, quæ eſt matrix omnium aquarum, in illam „ quaſi magni corporis terra mammam id eſt Paradiſi fon„ tem, quodammodo lacteam aſſumit dulcedinem, & irri„ gat univerſæ terræ ſuperficiem, ut juxta Pſalmiſtam, „ potent omnes beſtiæ ſylvæ, & expectent onagri in ſiti „ ſua, immo ut dulceſceret omnis terra ad nutricandam „ herbam virentem, lignumque pomiferum, quod juſſa „ erat terra producere, atque hoc potiſſimum valet in „ terris orientalibus, non ſolum panis & vini, ſed etiam „ pretioſorum aromatum, metallorum, ac lapidum ferti„ liſſimis. Omnes igitur aquæ potabiles & ſalubres, ubi„ cumque fluant, & undecumque appareant, de fonte Pa„ radiſi per occultos meatus originem trahunt, & ex ejus „ dulcedine hoc habent, ut potabiles & ſalubres ſint; & „ quemadmodum jecur in corpore animalis fons eſt ſan„ guinis, ut docent Phyſici, cunctis per corpus ſparſis „ venis ſanguinem diſpenſans, atque hoc miniſterio vitam „ animalis conſervans, ſic ille fons univerſam terram per „ occultas venas irrigans, vegetat, & in multos redundat „ fontes & flumina."

53 De duobus ultimis fluminibus a Moyſe recenſitis, nulla eſt apud Auctores controverſia: conſtat enim illos habere originem in montibus Armeniæ majoris; curſum per Meſopotamiam, Aſſyriam, & Chaldæam; exitum vero in ſinum Perſicum: & unum vocari Tigrim, quod velociſſime & rapidiſſime currat, inſtar tigridis, vel ſagittæ, quam Perſæ & Medi tigrim appellant, teſte Curtio; alium vero dici Euphratem, a voce Hebræa *Pharah* ſignificante fructificare & fœcundare, eo quod ad modum Nili exundans, terras riget & fœcundet. Unde Cicero 2. de natura Deorum: *Meſopotamiam* (inquit) *fertilem efficit Euphrates, in quam quotannis quaſi novos agros invehit*. Et Lucanus lib. 3. de eodem fluvio eleganter ait:

- - - - - - - - - ſparſus in agros
Fertilis Euphrates, Phariæ vice fungitur undæ.

54 De duobus vero primis fluminibus, quæ Moyſes, *Phiſon* & *Gehon*, appellat, diſputant Scripturæ Interpretes, quænam illa ſint? Coſmographi enim nulla eorum fecere mentionem, ſed meminerunt tantum Tigris & Euphratis. Unde aliqui exiſtimant Phiſon & Gehon non eſſe diverſa flumina a Tigri & Euphrate, ſed quaſdam illorum eruptiones, ſeu alveos, magnis enim fluminibus ſæpe contingit in varios diſpertiri alveos, quos vulgus ramos vel brachia appellat, ut patet in Danubio, Nilo, & Pado, ſeu Eridano. Ita Pererius in Geneſim lib. 3. de Paradiſo.

55 Alii probabilius cenſent, hæc quatuor flumina eſſe prorſus inter ſe diverſa, & fluvium qui nominatur Phiſon, eſſe Gangem, Indiæ flumen, illumque qui dicitur Gehon, eſſe Nilum, qui tranſit per Ægyptum, & peragrat terram Æthiopiæ, cui dominatur magnus Abiſſinorum Monarcha, quem vulgus Prete-joannem appellat. Sic docet Joſephus lib. 1. Antiquit. cap. 2. Ambroſius lib. de Paradiſo cap. 3. Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. ad litt. cap. 7 Hieronymus in libro tradit. Hebraic. & Epiſt. 4. ad Ruſticum monachum, Epiphanius in Ancorato, & in Epiſtola ad Joannem Hieroſolymit. & plures alii SS. Patres, ac Scripturæ Interpretes, idque inſinuare videtur Scriptura Jerem. 2. nam ubi vulgata editio habet: *Quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam?* In Septuaginta Interpretibus legitur, *ut bibas aquam Gehon*. Et S. Hieronymus in commentario hujus loci teſtatur ſemper in communi editione fuiſſe *Gehon*. Neque repugnat vulgata editio cum editione Septuaginta: ſiquidem aquam Nili, qui a Septuaginta Interpretibus dicitur *Gehon*, vere turbidam eſſe teſtatur in eodem loco S. Hieronymus. Item Eccleſiaſtici 24. de viro Sapiente dicitur: *Qui adimplet quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus novorum; qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum; qui multiplicat quaſi Jordanis in tempore meſſis; qui mittit diſciplinam ſicut lucem, & aſſiſtens quaſi Gehon in die vindemiæ.* Quo loco Rabanus, Janſenius, & alii Interpretes, per Phiſon, Gangem; per Gehon, Nilum intelligi volunt, nam Ganges eſt flumen ampliſſimum, & hoc ipſum ſignificat nomen *Phiſon*; dicitur enim a verbo Hebræo *Paſch*, quod eſt redundare, quia magis quam cetera flumina impleri ſolet; & ad hanc etymologiam alluſit Eccleſiaſticus dicens: *Qui adimplet quaſi Phiſon ſapientiam*. Nilus vero incrementum accipere incipit poſt ſolſtitium æſtivum, & in tempore vindemiæ pleniſſimus eſſe ſolet; & ideo ſubditur loco citato: *& ſicut Gehon in die vindemiæ.*

Præterea, ut recte notavit Janſenius, comparare volens Eccleſiaſticus ſapientiam Dei quinque celeberrimis fluminibus, deſcripſit ea flumina illo ordine quem vere inter ſe habent, primus enim ab Oriente eſt Ganges, ſecundus Tigris, tertius Euphrates, quartus Jordanis, ultimus Nilus. Unde ipſe ordo narrationis cogit, ut per Phiſon intelligamus Gangem, per Gehon Nilum; cum videamus primo loco nominari Phiſon, ultimo loco Gehon; neque ulla ratio eſſe poſſit, cur Jordanis prius nominatus ſit, quam Gehon, niſi quia prior eſt quoad ſitum.

Denique ſi Phiſon & Gehon non eſſent diverſa flumina a Tigri & Euphrate, ſed eorum exundantia vel eruptio, Moyſes quatuor flumina quæ oriuntur e Paradiſo deſcribens, debuiſſet prius recenſere Tigrim & Euphratem, & poſtea Phiſon & Gehon, ut manifeſtum eſt; hoc autem non fecit, ſed primo Phiſon & Gehon, deinde Tigrim & Euphratem nominavit: Ergo &c. Similiter ſi Phiſon & Gehon non eſſent flumina maxima & celeberrima, ſed brachia tantum ſeu rami Tigris & Euphratis, inepte omnino Eccleſiaſticus ſummam divinæ ſapientiæ affluentiam illis fluminibus comparaſſet, loco ſupra relato: Sed hoc non eſt dicendum, ergo nec illud. Addo quod Phiſon & Gehon dicuntur in Scriptura varias circuire regiones. At illa duo capita quæ ex diviſione Tigris & Euphratis naſcuntur, breviſſimo, rectiſſimoque tractu, in mare Perſicum demerguntur: Ergo idem quod prius.

ARTICULUS IX.

Num extet adhuc Paradiſus terreſtris?

56 NEgant Recentiores aliqui; exiſtimantes Paradiſum poſt Adæ caſum paullatim aboliri cœpiſſe, ac tandem diluvio obrutum & diſſipatum fuiſſe, funditusque periiſſe. Primus hujus ſententiæ aſſertor fuit Eugubinus, quem ex Scholaſticis ſecuti ſunt Eſtius in 2. ſent. diſt. 17. §. 18. & Suarez tom. 2. in 3. part. diſput. 55. ſect. 1. licet lib. 3. de hominis creatione & ſtatu innocentiæ cap. 6. oppoſitum doceat. Ex Interpretibus vero Scripturæ, Oleaſter in 2. & 3. cap. Geneſ. Janſenius in concordia c. 143. Maldonatus in c. 27. Matth. Pererius lib. 3. in Geneſ. q. 5. Genebrardus lib. 1. Chronograph. & alii eamdem ſententiam tenent.

§. I.

§. I.

Pars affirmativa ut probabilior eligitur.

57 NIhilominus paradiſum adhuc extare, celebris & perantiqua ſententia eſt, ingenti SS. PP. veterum & recentium Theologorum, necnon Scripturæ Interpretum, agmine vallata, ut oſtendit noſter Malvenda in ſuo Paradiſo, cap. 82. & in Antichriſto, lib. 10. cap. 4. eamque etiam tam acriter defendit noſter Sixtus Senenſis, lib. 5. Bibliothecæ annot. 36. ut dicat Eugubini opinionem, aſſerentis quod Henoch & Elias non ſunt in Paradiſo terreſtri, *a rectæ fidei regula exorbitare, Patribus contradicere, & Divinæ Scripturæ eſſe adverſam.*

58 Sed quidquid ſit de tam ſevera & acri cenſura, exiſtimo ſententiam, quæ adhuc Paradiſum ſupereſſe docet, Scripturæ Sacræ, Sanctorum Patrum, & celebriorum Theologorum doctrinæ magis eſſe conſonam, ſubindeque alteri præferendam.

Primum oſtenditur ex c. 44. Eccleſiaſtici, ubi ſic dicitur: *Henoch placuit Deo, & translatus eſt in Paradiſum, ut det gentibus pœnitentiam.* Quibus verbis Scriptura aperte declarare videtur, Henoch aſſervari vivum in Paradiſo, ut extremo mundi & Antichriſti tempore veniat, & omnibus pœnitentiam prædicet, ut exponunt Strabus, Lyranus, & alii; ſubindeque adhuc extare Paradiſum terreſtrem, & aquis diluvii non fuiſſe deſtructum.

59 Nec valet ſi dicas, in Græcis exemplaribus non haberi vocem illam, *in Paradiſum*, ſed tantum legi: *Henoch placuit Deo, & translatus eſt exemplum patientiæ generationibus, vel ætatibus.* Nam præterquam quod vulgata editio, in qua vox illa habetur, a Tridentino & a tota Eccleſia recepta & approbata fuit, Fevardentius aſſerit nonnullos Græcos codices eam habere: unde vulgatus Interpres eam adjecit, vel quia in Græcis codicibus ſuo tempore legit, vel quia divino inſtinctu, hanc eſſe mentem Auctoris, & communem Eccleſiæ ſenſum, vidit, ut Janſenius loco cit. annotavit.

60 Non obſtat etiam quod alii dicunt, nempe Paradiſi nomen eſſe æquivocum, & interdum in Scriptura ſignificare hortum, vel locum quemvis amœnum & jucundum; unde etſi Henoch dicatur translatus in Paradiſum, non propterea cogimur intelligere poſitum in illo paradiſo voluptatis, in quo fuit Adam, ſed in loco alio terræ ſecreto, qui propter delicias & amœnitatem recte dictus ſit paradiſus. Non valet, inquam, hæc reſponſio. Primo quia vox *Paradiſus*, quando in Scriptura generaliter hortum quemvis & pomarium ſignificat, ſemper ponitur cum quibuſdam adjunctis, ut Cantic. 4. *Emiſſiones tuæ Paradiſus malorum punicorum:* at cum ſolitarie & abſolute ponitur, non indicat niſi illum Paradiſum per antonomaſiam, quem Deus initio pro habitatione hominis innocentis in orientali terra plantavit, aut illum alium, cujus hic terreſtris figuram & typum gerit, nempe cæleſtem illum & divinum, qui eſt ſpirituum beatorum domicilium: unde cum de hoc ſecundo locus ille Eccleſiaſtici intelligi nequeat, neceſſe eſt ibi accipi pro Paradiſo illo terreſtri, in quo Adam fuit poſitum. Secundo vulgatus Interpres, ut ſupra dicebamus, vocem illam, *in Paradiſum*, addidit, propter communem Chriſtianorum traditionem, aſſerentium Henoch & Eliam vivere in paradiſo: At certa Chriſtianorum perſuaſio eſt, eos in illomet paradiſo, a quo pulſus fuit Adam, vitam degere: Ergo de eodem paradiſo prædictus Eccleſiaſtici locus intelligendus eſt. Unde

61 Tertio alii reſpondent, ex verbis illis Eccleſiaſtici haberi quidem, Henoch translatum fuiſſe in paradiſum terreſtrem, a quo Adam poſt peccatum depulſus eſt; at non propterea inde ſequi, vel paradiſum illum nunc exiſtere, vel Henoch & Eliam in eo commorari: nam cum Henoch ſexcentis annis, ut ex Scriptura colligitur, ante diluvium translatus fuerit in paradiſum, potuit quidem toto illo tempore ſexcentorum annorum in paradiſo verſari; ſed paradiſo per diluvium everſo, non jam ibi manſit, ſed in alium locum translatus eſt.

Sed contra primo: Non eſt veriſimile Henoch per varia tempora mutaſſe loca, & primo in paradiſum terreſtrem, deinde in alium locum deportatum eſſe. Secundo, ſi tempore quo Siracides ſcribebat, Henoch non erat in Paradiſo, quid opus erat dicere eum translatum in paradiſum ad prædicandam gentibus pœnitentiam, ſi ad prædicandam gentibus pœnitentiam, non inde, ſed ex alio loco ubi nunc degit, venturus eſt? Verba enim Eccleſiaſtici id palam indicant, nempe Henoch poſitum eſſe in paradiſo, ut inde ſuo tempore redeat in ſæculum ad prædicandam gentibus pœnitentiam, ut veteres Scripturæ Interpretes ſemper intellexere. Tertio, ut ſupra arguebamus, vulgatus Interpres vocem illam, *in Paradiſum*, addidit propter communem Chriſtianorum traditionem, &c. Sed communis Chriſtianorum traditio docet Henoch in paradiſum translatum, ibi cum Elia manſurum uſque ad tempora Antichriſti: Ergo, &c. Denique, ut infra oſtendemus, paradiſus terreſtris per diluvium deſtructus non eſt: Ergo hæc reſponſio falſo, aut ſaltem dubio & incerto nititur fundamento.

§. II.

Sanctorum Patrum & Theologorum teſtimonia.

PLura refert Malvenda loco citato cap. 83. Sanctorum Patrum teſtimonia, ex quibus Paradiſum adhuc extare manifeſte colligitur. In primis enim D. Irenæus lib. 5. adverſus hæreſes cap. 5. affirmat Apoſtolicam traditionem eſſe, Henoch & Eliam nunc manere in Paradiſo; idque ſe didiciſſe aſſerit a presbyteris qui fuerunt Apoſtolorum Diſcipuli. Idem docent Juſtinus Martyr quæſt. 85. ad Orthodoxos, Athanaſius Epiſtola quod *Nicæna Synodus ſit recipienda*, Auguſtinus lib. 1. de peccat. meritis & remiſs. cap. 1. ubi ait quod Henoch & Elias in paradiſo de ligno vitæ paſcuntur, ſicut Adam ante peccatum, qui habeat de lignorum fructibus refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ ſtabilitatem contra vetuſtatem. Item Hieronymus Epiſt. 61. Henoch & Eliam *Paradiſi colonos* appellat. Denique S. Thomas 3. p. qu. 49. art. 5. ad 2. ait: *Henoch raptus eſt in paradiſum terreſtrem, ubi cum Elia ſimul creditur vivere uſque ad adventum Antichriſti.* Idem docent plures Scholaſtici, & Scripturæ Interpretes, quod idem Malvenda ibidem recenſet: unde Fevardentius in notis ad caput citatum Sancti Irenæi, dicit: *Huic ſententiæ tot ſuffragantur Auctores, ut ab ea non diſcedere, mihi religio ſit.* 62

Secundo plures ex SS. Patribus Paradiſi pulcritudinem & delicias ita deſcribunt, ut eum adhuc extare, & de re præſenti ſe loqui manifeſte oſtendant, ut Tertullianus lib. de judicio Domini c. 8. Lactantius Firmianus, ſeu ſi quis alius eſt Auctor carminis de Phœnice, Marius Victor lib. 1. carminum in Geneſim, Alcimus Avitus lib. 1. de initio mundi, Iſidorus lib. 14. Etymol. cap. 13. & Damaſcenus lib. 2. fidei cap. 11.

Tertio alii docent, idcirco in Eccleſia hunc vigere morem, ut ad Orientem converſi adoremus, quia in ea mundi parte ſitus eſt Paradiſus; ut Athanaſius quæſt. 37. ad Antioch. Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi myſtagogica 1. Baſilius, Gregorius Nyſſenus, & Severus, citati a Moſe Barcepha lib. de Paradiſo cap. 13.

Quarto alii Gangem, Nilum, Tigrin, & Euphratem, etiam hoc tempore ex fonte illo qui paradiſum irrigabat, & ex ipſo paradiſo profluere, occultiſque ſub terram cuniculis, in diverſis mundi regionibus, conſpicuos fontes aperire dicunt; ut Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad litter. Rupertus lib. 2. in Geneſ. cap. 24. & 29. Moſes Barcepha lib. de Paradiſo cap. 21. & Theodoretus q. 29. in Geneſ.

Quinto alii aſſerunt Paradiſum terreſtrem quadam perpetuitate & incorruptione eſſe donatum. Ita Theophilus Antiochenus Epiſcopus, qui tempore Marci Aurelii floruit, lib. 2. ad Antolycum, ubi ſic ait: *Paradiſus æternitate donatus, in medio cæli & terræ conſiſtit, quantum ad amœnitatem & pulcritudinem attinet.* Æternitate donatum dicit, quod tamdiu ſtaturus ſit, quamdiu mundus, ut recte obſervat Malvenda. Similiter S. Athanaſius quæſt. 48. ad Antiochum quærit, *an corruptibilis dicendus ſit paradiſus, vel incorruptibilis?* Cui quæſtioni ſic reſpondet: *Neque corruptioni eum obnoxium dicimus in morem noſtrarum plantarum & fructuum, qui a putredine & vermibus arroduntur; neque tamen plane viciſſim incorruptibilem ſecundum futuri ſæculi incorruptibilitatem; ſed reſpectu noſtrorum fructuum & hortorum, omni corruptione eſt ſuperior; ad futuram vero bonorum gloriam, quam oculus non vidit, nec auris audivit, inferior eſt & creditur.*

Denique D. Auguſtinus lib. 2. de peccato originali adverſus Pelagium & Cæleſtium cap. 23. licet dicat non pertinere ad fidem, *qualis vel ubi ſit paradiſus*, ſubjungit tamen, *Dum tamen eſſe illum fides Chriſtiana non dubitet.* Similiter Moſes Barcepha lib. de paradiſo cap. 13. ait: *Baſilium, & ejus fratrem Gregorium Nyſſenum, atque præter hos Dominum Severum, compluresque alios opinari, Paradiſum ad Orientalem terræ regionem extare.* Quibus in locis notanda ſunt verba illa temporis præſentis *eſſe*, *extare*, quæ paradiſum adhuc ſubſiſtere aperte declarant.

Sanctis Patribus adjungi poſſunt Doctores Scholaſtici, & Scripturæ Interpretes, qui unanimi fere conſenſu in eamdem ſententiam conſpirant, & paradiſum adhuc exiſtere aſſerunt. Eos lato calamo refert & citat Malvenda loco citato, addens nullum Theologorum ante Petrum Lombardum, & nullum poſt ipſum, uſque ad Eugubinum, repertum eſſe qui innuerit paradiſum non extare, aut diluvio periiſſe. Similia habet Ambroſius Catharinus in cap. 2. Geneſis dicens: *An nunc maneat ille Paradiſus cum ſuo ornatu, non videtur trahendum eſſe in dubium; cum omnes Doctores, quos hactenus legi, exiſtimarint eum adhuc manere & ibi eſſe Henoch & Eliam.* 63

§. III.

§. III.

Ratio fundamentalis noſtræ ſententiæ.

64 RAtio fundamentalis noſtræ ſententiæ poteſt ſic breviter proponi. Si aliqua ratio urgeret ad dicendum, paradiſum terreſtrem non amplius extare, maxime quia eſſet deſtructus aquis diluvii: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Major eſt præcipuum & fere unicum fundamentum adverſæ ſententiæ. Minor vero ſic oſtenditur: Scriptura & SS. PP. teſtantur Henoch non periiſſe tempore diluvii, ſed ſpeciali Dei providentia ab aquis diluvii fuiſſe ſervatum: At convenientior hujus providentiæ & conſervationis modus excogitari nequit eo qui aſſerit, ſpeciali Dei miraculo effectum eſſe, ut aquæ diluvii Paradiſum non attigerint: Ergo Paradiſus terreſtris aquis diluvii deſtructus non eſt. Major patet ex ſupra dictis: Minor vero ſuadetur, referendo abſurdos & ineptos modos quos excogitarunt Adverſarii, ut Henoch a diluvii aquis præſervarent. Pererius enim & Viegas ajunt ipſum fuiſſe ſublatum in aeris oras, aquis diluvii ſuperiores, & ſuſpenſum in aere toto illo eluvionis integro anno permanſiſſe. Alii dicunt eum inter medios diluvii vortices, inter immanes aquarum moles ſervatum eſſe, uti Jona in profundo maris, & ventre Ceti. Nonnulli addunt forſan in arcæ Noe angulo aliquo, humanis oculis inviſibilem delituiſſe, vel Angelum parvam arculam, ubi clauſus ſervaretur, ipſi feciſſe: Sed hæc ſunt meræ divinationes & ſomnia, riſu magis quam refutatione digna: Ergo, &c.

§. IV.

Præcipuæ objectiones ſolvuntur.

65 OBjiciunt in primis Adverſarii: Paradiſus terreſtris conſtabat arboribus, plantis, floribus, & aliis rebus natura ſua corruptibilibus & generabilibus; unde etiam homine non peccante, non duraturas ſemper eaſdem numero arbores & plantas, probabiliſſimum eſt, & videtur colligi ex ſacro textu dicente: *Tulit Dominus Deus hominem, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum:* his enim verbis ſignificari videtur, quod Adam in Paradiſo terreſtri (licet ſine moleſtia, immo cum recreatione) operari debebat, puta inſerere aliquas arbores, putare, plantare, &c. ſicque hortum illum amœniſſimum ſibi cuſtodire & conſervare: Ergo cum homo deſit jam qui hæc præſtet, ne dicamus Angelos eſſe hortulanos, videtur dicendum illas arbores ſenio tabuiſſe, & a fortiori flores & herbas, quæ natura ſua minus durant; ac tamdem ſic Paradiſum penitus periiſſe. Quod ſi propterea quis diceret, Henoch illuc translatum excolere Paradiſum, adhuc magna reſtat difficultas: nam a peccato Adami ad translationem Henoch interceſſere nongenti octoginta ſeptem anni: non eſt autem credibile arbores, herbas, plantas, floreſque Paradiſi terreſtris, tamdiu potuiſſe durare.

66 Reſpondent aliqui, Deum providentia quadam ſpeciali & extraordinaria miraculoſe conſervaſſe Paradiſum terreſtre, uſque ad translationem Henoch, qui modo una cum Elia hortum illum deliciarum excolit; unde (ut ſupra vidimus) S. Hieron. eos, *Paradiſi colonos* appellat. Exiſtimo tamen Cherubim Paradiſi cuſtodis aut alterius Angeli opera potuiſſe Deum ſine miraculo illum conſervare uſque ad translationem Henoch: nam Angelus naturalem habet virtutem, ut per motum localem poſſit putare arbores, eaſque inſerere & plantare; quod facilius & convenientius judico, quam recurrere ad conſervationem miraculoſam earum arborum & plantarum: non ſunt enim facile miracula confingenda. Nec minus conveniens eſt aſſerere, aliquem Angelum fuiſſe Paradiſi hortulanum, & cultorem quam ejus atrienſem, ſeu januæ cuſtodem.

67 Objiciunt ſecundo; Eſto Paradiſus uſque ad diluvium permanſerit & ſpeciali Dei providentia, aut Angelorum miniſterio, vel Henoch ipſum inhabitantis opera & cultura, uſque ad hoc tempus conſervatus fuerit, poſtea tamen aquis diluvii penitus deletus eſt; illæ enim Geneſ. 7. dicuntur cooperuiſſe omnes montes ſub univerſo cælo, atque adeo Paradiſum terreſtrem, qui (ut ſupra oſtendimus) celſitudine ſua non ſuperabat, immo nec adæquabat alteriores montes terræ: Ergo ille modo non extat.

68 Reſpondeo negando Antecedens, & ad illius probationem dicendum, hebraicam particulam *Col*, id eſt, *omnis*, non ſemper ita ſtricte ſumi, ut non patiatur exceptionem, ſed interdum hyperbolice magnam partem univerſitatis ſignificare, cujus varia exempla ex Scriptura collecta ſunt a Petro Galatino lib. 3. de arcanis catholicæ veritatis cap. 4. & ab Emanuele Sa in Phraſibus Scripturæ: unde quando aquæ diluvii dicuntur operuiſſe omnes montes, intelligendum eſt, non de tota terra ſimpliciter, ſed de terra tantum humano generi ad habitandum poſt Adæ lapſum conceſſa, adeoque non de Paradiſo, qui innocentiæ domicilium erat. Similis eſt locus in eodem cap. 7. Geneſeos: *Mortui ſunt univerſi homines, remanſitque ſolus Noe, & qui cum eo erant in arca;* eſt enim univerſalis propoſitio: *Mortui ſunt univerſi homines*, non minus quam iſta: *Cooperti ſunt omnes montes*: At certum eſt illam propoſitionem, *Mortui ſunt univerſi homines*, intelligendam eſſe de hominibus, qui vitam mortalem in communi hac terra degebant, non de omnibus omnino; ſiquidem Henoch mortuus non eſt, quamvis non eſſet in arca: Igitur, eodem modo propoſitio iſta, *Cooperti ſunt omnes montes*, intelligenda eſt de omnibus montibus terræ, ubi erant homines peccatores, & morti deſtinati, non vero de montibus aut regione Paradiſi.

Ratio etiam id ſuadet: Deus idcirco diluvium ſupra terram induxit, ut homines propter peccatum, & animantia (quia iis abuſi fuerant) extingueret: At in Paradiſo nec homines, nec animalia erant, eratque locus impollutus, & propria felicitatis ac innocentiæ ſedes. Quod vero ibi Adam uno tantum pomo ſemel abuſus fuerat, propter hoc peccatum ſat habuit Deus illum inde exturbare, ne locus, qui proprie juſtorum erat, fieret deinde locus peccatorum.

Dices primo cum Pererio: Si Paradiſus intactus fuit aquis diluvii, fruſtra Noe arcam fabricaſſet: cum facile in Paradiſo cum ſua familia, & animantibus, tutus ab eluvione conſervari potuiſſet. 69

Reſpondeo cum Malvenda citato, Paradiſum genuinum eſſe locum innocentiæ, hominum felicitati in terris deſtinatum, nec ullo pacto conveniſſe Noe, ejuſque filiis, qui erant in peccato, & morti ærumniſque vitæ obnoxii: par vero eſſe illic degere Henoch & Eliam, utpote puros, æternitatis candidatos, miſeriis vitæ exemptos, maximiſque myſteriis conſecratos: donec in noviſſimo tempore in hunc mundum redeant, ut pugnent contra Antichriſtum, illumque, ut loquitur Tertullianus, *ſanguine ſuo extinguant.*

Dices ſecundo, ſine ingenti miraculo fieri non potuiſſe, 70
ut aquæ diluvii Paradiſum non obruerint, quia illæ altiſſimos montes quindecim in cubitis ſupergreſſæ ſunt, ut ait Scriptura: Sed non ſunt facile confingenda miracula: Ergo Paradiſus aquis diluvii deſtructus eſt.

Reſpondeo miraculo quidem effectum fuiſſe, ne aquæ diluvii Paradiſum attigerint, ſed illud miraculum non fingi a nobis pro arbitrio, ſed neceſſario affirmari, ob Scripturæ Divinæ teſtimonium: Scriptura enim teſtatur Henoch non periiſſe tempore diluvii, nec tamen fuiſſe in arca, unde cogimur miraculum aliquod ponere, quod illum a diluvio conſervarit: convenientius autem miraculum fuit, prohiberi aquas ne Paradiſum obruerent, quam Henoch in aere ſupra aquas, aut in terra in mediis aquis, per annum integrum, ad inſtar piſcis, conſervari, ut arguebamus ſupra.

Addi poteſt cum Valentia, diſp. de Paradiſo punct. 4. 71
quod etſi daretur, aquis diluvii Paradiſum terreſtrem coopertum fuiſſe, eiſque penitus deſtructum & vaſtatum; illis tamen recedentibus, & Solis ardore exſiccatis, cum naturalis virtus plantarum, herbarum, & arborum, quibus erat conſitus, in ſuis radicibus remanſerit, facile potuit in priſtinum ſtatum redire, ſuamque primævam pulcritudinem, ſi non in gradu heroico, ſaltem in aliquo, qui antiquam pulcritudinem & amœnitatem redoleret, recuperare. Certe tempore diluvii arbores multas manſiſſe integras, etiam extra Paradiſum, columba oſtendit, quæ olivæ ramum virentibus foliis in roſtro ad Noe portavit.

Objicitur ultimo: Si extaret adhuc Paradiſus integer, ab 72
aliquo fuiſſet inventus; cum univerſus orbis notus fuerit hominibus, & per omnes partes ejus aliqui diſcurrerint: Sed a nemine unquam inveniri potuit: Ergo non extat.

Reſpondeo primo, idem argumentum fieri potuiſſe ante diluvium, præceſſerunt enim mille quingenti anni, in quibus nullus hominum Paradiſum invenit, quamvis non eſſet deſtructus: idem ergo contingere potuit poſt diluvium.

Reſpondeo ſecundo, non eſſe ita notas omnes orbis regiones, ut objectio ſupponit; ante centum enim & quadraginta annos detecta primum eſt America tota, de qua ante nihil ſciebatur, quæ major eſt reliquis tribus partibus orbis ſimul ſumptis. Narrat etiam Marcus a Serra 1. p. quæſt. 102. art. 1. dub. 4. ad 3. quod in media ferme Hiſpania, ante paucos annos, in profundiſſimis vallibus, editiſſimarum rupium muro circumſeptis, novæ gentes, antea ignotæ, detectæ ſunt, quas *Batvechas* vocant. Quid ergo mirum, quod tam longo tempore Paradiſus terreſtris hominibus manſerit occultus? Sicut enim (inquit Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. ad litt. cap. 1.) occulto opere Dei factus eſt, ita peculiari cura & providentia ipſius eſt occultatus. Addit D. Thom. 1. part. q. 12. art. 1. ad 3. quod *locus ille ſecluſus eſt a noſtra habitatione aliquibus impedimentis, vel montium, vel marium, vel alicujus æſtuoſæ regionis, quæ pertranſiri non poteſt.* Et hoc tertium membrum ſimpliciter approbat 2. 2. q. 164. art. 2. ad 5. dicens: *Ille locus præcipue videtur eſſe inacceſſibilis, propter vehementiam æſtus in locis intermediis.* Immo hoc ſignificatum putat per gladium flammeum, cujus fit mentio Geneſ. 3. nam quia ille calor cauſſatur ex motu circulari Solis, qui per Angelum fit, ideo putat & gladium illum appellari verſatilem, & cuſtodiam Paradiſi Cherubino tribui.

Ex

13 Ex quo intelliges, fabuloſa & commentitia eſſe quæ in quibuſdam apocryphis libris leguntur de Macario quodam Romano, & aliis tribus Monachis, qui cum omni ſtudio ſeſe ad inveſtigandum Paradiſi locum dediſſent, peragratis longinquis regionibus, tamdem ad ipſius Paradiſi aditum pervenerunt; ab ejus tamen introitu prohibiti ſunt, nec illuc accedere auſi, horribili illa Cherubini cuſtodia perterriti. Similiter commentitium eſt, aut ſaltem valde dubium & incertum, quod aliqui dicunt, nimirum locum Paradiſi eſſe cognitum, & prope eum habitare aliquos populos; neminem tamen in eum penetrare poſſe, eo quod ex altiſſimo Paradiſi monte magnum illud flumen quo irrigatur, tanto ſonitu & fragore præcipitetur in ſubjacientem planitiem, ubi ampliſſimum quem facit lacum, ex quo quatuor illa a Moyſe memorata flumina oriuntur, ut qui ejus paludis ripas accolunt homines, propter intolerabilem illum ſonitum præcipitantis fluvii, omnes ab infantia uſque obſurdeſcant, non ſecus ac de habitantibus ad Catadupas Nili proditum eſt.

DISPUTATIO III.

De ſtatu naturæ integræ.

HUc uſque diximus de ſtatu innocentiæ: nunc breviter agendum ſupereſt de ſtatu naturæ integræ, qui licet in primis parentibus cum ſtatu innocentiæ conjunctus fuerit, ab eo tamen diſtinctus fuit, potuitque ab illo ſuperari, ut patebit ex dicendis articulo ſequenti.

ARTICULUS UNICUS.

Quid ſit naturæ integræ ſtatus, & quomodo differat a ſtatu innocentiæ?

1 DUrandus in 2. diſt. 28. quæſt. 1. exiſtimat naturæ humanæ integritatem, ſeu ſtatum naturæ integræ, nihil aliud dicere quam humanam naturam ſeu eſſentiam, cum omnibus facultatibus connaturaliter ex ea manantibus; puta corpus juſtæ magnitudinis, cum ſuis omnibus membris & organis, ſanitate, ac viribus conſentaneis; & animam cum ſuis omnibus facultatibus, tum organicis, nempe ſenſu, appetitu, & potentia motrice; tum in organicis, nimirum intellectu & voluntate, cum carentia peccati quoad reatum pœnæ & culpæ, ex quo infert non poſſe hominem in pura condi natura, quin etiam in ſtatu integræ naturæ creetur.

2 Sed hanc ſententiam, & modum explicandi ſtatum naturæ integræ communiter rejiciunt Theologi, aſſerentes hunc ſtatum ſuperaddere naturæ his donis inſtructæ, carentiam interioris diſſidii & conflictus inter partem ſuperiorem & inferiorem; ſubindeque pacem internam, ſeu perfectam ſubjectionem appetitus ſenſitivi ſub rationali, quæ in eo conſiſtit, ut appetitus ſenſitivus ſua operatione non præveniat imperium voluntatis, nec poſtquam operari cœpit, proſequatur ea repugnante, ſed pro ejus nutu & arbitrio applicetur ad ſuos proprios actus, qui paſſiones vulgo appellantur, quemadmodum facultas motrix ad motum progreſſivum. Unde Cajetanus 1. 2. qu. 109. art. 2. hujus ſecundi ſtatus ab aliis differentiam explicans, docet talem ſtatum addere ſupra naturalia vigorem rationis, ſeu ſuperioris partis animæ; ad conſervandum ſtatum rationis in nullo diſſonum. Hunc autem vigorem dicit non eſſe naturæ ſimpliciter, quia non fluit ex natura; nec ſimpliciter gratiæ, quia ad nihil ſe extendit niſi ad bonum naturæ rationali proportionatum, ſcilicet vivere ſecundum rationem; ſed eſſe quodammodo gratiæ, quodammodo naturæ, pro quanto homo nunquam habet, nec habere potuit ex naturalibus hunc vigorem, ſed ei advenit ex conjunctione ad juſtitiam originalem. Sicut enim cogitativa ex conjunctione ad intellectum melius operatur, quam intellectu abſente, unde in homine (teſte D. Thoma 1. part. quæſt. 78. art. 4. in corp. & ad 5.) confert, componit, & dividit, ob affinitatem & propinquitatem ad rationem univerſalem, ſeu intellectum: ita natura rationalis, ex conjunctione ad donum juſtitiæ originalis, prædictum vigorem habuit.

3 Integritas ergo naturæ in tali vigore, appetitum ſenſitivum rationi perfecte ſubjiciente, formaliter conſiſtit; nam licet ſine ea natura noſtra habere poſſit omnia quæ connaturaliter exigit, atque adeo in aliquo ſenſu integra appellari; placuit tamen Theologis, ſignificationem vocum libere inſtituentibus, hanc perfectionem vocare *integritatem naturæ*. Et hujus impoſitionis hæc videtur eſſe ratio. Natura humana ſine illo dono eſt quaſi regnum in ſe diviſum, affectibus nimirum partis inferioris ad diverſa tendentibus: caro enim concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, ut ait Apoſtolus: unde perfectio quæ huic diſſenſioni ſeu diviſioni naturæ humanæ medetur, & a qua pacem & concordiam recipit, eam quaſi unire, perficere, & integrare cenſetur, ut convenienter in ſuis motibus & affectibus progredi poſſit; ſubindeque recte unio ſeu integritas naturæ dicitur, & ſtatus qui per eam conſtituitur, *ſtatus naturæ integræ* non incongrue appellatur.

4 Ex quo patet, ſtatum integræ naturæ diverſum eſſe a ſtatu naturæ puræ; quia includit omnia quæ ad naturam pertinent, & addit aliquid ei non debitum, nempe prædictum vigorem, appetitum ſenſitivum rationi perfecte ſubjicientem; ex quo fit quod illi ſtatus ſint inter ſe ſeparabiles, & quod homo in ſtatu naturæ puræ ſine dono integritatis creari potuerit, ut diſput. 6. oſtendemus. Unde Pius V. & Gregorius XIII. hanc Michaelis Baji propoſitionem damnarunt: *Falſa eſt Doctorum ſententia, primum hominem potuiſſe a Deo creari, & inſtitui ſine juſtitia naturali.* Ubi per *juſtitiam naturalem*, donum integritatis aut originalis juſtitiæ, quo Adam in ſui exordio dotatus fuit, intelligebat.

5 Liquet etiam ex dictis, ſtatum naturæ integræ non includere eſſentialiter ſtatum gratiæ ſanctificantis: cum enim ſubjectio partis inferioris ad ſuperiorem ſit effectus formalis ordinis naturalis, a forma ejuſdem ordinis provenire poteſt.

An vero idem ſtatus a ſtatu innocentiæ ſeu originalis juſtitiæ realiter diſtinguatur, diſſenſio & controverſia eſt inter Theologos, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Sed ſententia affirmans videtur probabilior, & menti D. Thom. conformior; Nam S. Doct. 1. 2. q. 109. art. 2. docet in ſtatu naturæ integræ poſſe hominem per ſua naturalia velle, & operari bonum ſuæ naturæ proportionatum, non autem bonum excedens: At ſi integritas naturæ & juſtitia originalis eſſent idem realiter, hoc non eſſet verum; nam cum juſtitia originalis ſit donum ſuperadditum naturæ, quod per illam, aut ex vi illius fit, non fit per naturalia, aut ex viribus naturæ, & cum probabilius ſit, donum juſtitiæ originalis eſſe idem realiter cum gratia ſanctificante, ut ex ſupradictis diſp. 1. art. 5. patet, probabile etiam eſt hominem juſtitia originali præditum, poſſe velle & operari bonum ſuperexcedens: Ergo juxta D. Thom. integritas naturæ a juſtitia originali realiter diſtinguitur. Unde idem Doctor Angelicus 1. 2. q. 91, art. 6. in corp. ſic ait: *Homo deſtituitur originali juſtitia, & vigore rationis:* particula autem copulativa *&*, diverſitatem ſignificat, ut recte obſervat Cajetanus hic q. 109. art. 2.

6 Ratio etiam ſuffragatur: Nam ſtatus naturæ integræ, ut diximus, formaliter conſtituitur per vigorem, appetitum ſenſitivum rationi perfecte ſubjicientem: At ſtatus innocentiæ hunc quidem vigorem includit, aut ſupponit, ſed præter illum plura alia importat dona & privilegia, nempe immortalitatem, indolentiam, immunitatem ab omni errore & deceptione, & alia quæ diſputatione præcedenti expoſuimus: Ergo ſtatus naturæ integræ diſtinguitur a ſtatu innocentiæ per modum incluſi ab includente. Unde quamvis in primis parentibus natura humana donum integritatis ex conjunctione ad juſtitiam originalem habuerit, ſubindeque ſtatus naturæ integræ, & ſtatus innocentiæ, nunquam ſeparati fuerint, ſunt tamen invicem ſeparabiles: poteſt enim communicari homini donum integritatis, abſque originali juſtitia, & aliis donis & privilegiis ei annexis.

7 Dices D. Thomas 1. 2. quæſt. 109. art. 2. & alii Theologi communiter, de ſtatibus naturæ integræ & innocentiæ tamquam de uno loquuntur: Ergo exiſtimant illos non diſtingui inter ſe realiter, nec poſſe ab invicem ſeparari.

Sed nego Conſequentiam: non enim ideo de illis tamquam de uno loquuntur, quod putent eos non diſtingui, ſed quia inter ſe conjuncti fuere, & quia primi parentes non habuere donum integritatis, niſi ex conjunctione ad originalem juſtitiam: vel quia integritatem naturæ latius accipiunt, ita ut non modo extinctionem fomitis, ſeu perfectam ſubjectionem appetitus inferioris ad rationem, ſed etiam eam perfectionem quam primi parentes habuere ab originali juſtitia, & donis ac privilegiis eam concomitantibus, comprehendat.

8 Hunc ſtatum integræ naturæ ſupponunt communiter Theologi non ſolum eſſe poſſibilem (quod videtur per ſe notum, cum nullam involvat repugnantiam) ſed etiam datum fuiſſe primis parentibus in ſua creatione: quod a poſteriori colligitur ex eo quod Geneſ. 2. de illis dicitur, non vidiſſe ſe eſſe nudos, donec peccarent; id enim aſſeritur, non quod nuditatem ſuam ſenſu viſus non perciperent, ſed quod de illa non erubeſcerent, quia motus inordinatos tunc non patiebantur: ut exponit Auguſtinus lib. 14. de civit. Dei cap. 17. his verbis: *Sicut ſcriptum eſt, nudi erant, & non confundebantur, non quia eis nuditas eſſet incognita, ſed quia turpis nuditas nondum inerat; quia nondum membra illa præter arbitrium libido moverat; nondum ad inobedientiam hominis redarguendam, ſua inobedientia quodammodo caro teſtimonium perhibebat.* Item Bernardus ſerm. 2. de Annunciatione, de primis parentibus ait: *Nonne contrariam legem invenerant in membris ſuis, quos de novo pudere cœperat nuditatis? Timui ego,* inquit, *eo quod nudus eſſem. Non ſic, miſer, non ſic paullo ante timebas, non quærebas folia, licet corpore nudus, ſicut & modo, &c.*

DISPUTATIO IV.

De ſtatu Naturæ lapſæ.

QUæ de homine hactenus diximus, pertinent vel ad declarandum humanæ naturæ dignitatem & præſtantiam, vel ad demonſtrandam excellentiam & felicitatem ejus ſtatus, in quo Deus conditum a ſe hominem collocavit; hæc autem diſputatio luctuoſum ac funeſtum, & velut tragicum continet tantæ felicitatis exitum, lapſum primorum hominum in peccatum, non ipſis tantum, aut uni vel multis gentibus calamitoſum; ſed cunctis hominibus quot ſunt, quot erunt, quotque adhuc fuerunt exitioſum: Pauca vero de hoc ſtatu in præſenti dicemus, quia exacta illius diſcuſſio ſpectat ad materiam de peccato originali, de quo ejuſque effectibus fuſe in Tractatu de peccatis diſp. 7. diſſeremus.

ARTICULUS I.

Quodnam fuerit primum Adæ peccatum a quo vitiata & corrupta fuit hominis natura?

1 SCotus in 2. diſt. 21. q. 2. cenſet primum Adæ peccatum fuiſſe inordinatum uxoris amorem, non quidem concupiſcentiæ carnalis, quæ nondum excitata fuerit in membris ejus, ſed amicitiæ ſeu benevolentiæ conjugalis: eam enim ſummo amore diligebat, quod eſſet propter eximia corporis & animi ornamenta, ſumme amabilis; quod unica eſſet mulier in toto terrarum orbe; quod ſua eſſet uxor, ex qua prolem ſuſcepturus, totumque genus hominum propagaturus eſſet; quod ſibi a Deo in ſociam eſſet data; denique quod ſua eſſet ex carne, oſſibuſque formata. Itaque ne delicias ſuas Adam contriſtaret, parvipendit præceptum Dei, & de fructu ligni vetiti, quem ipſi Eva obtulerat, comedit. Cui ſententiæ favere videtur Auguſt. lib. 14. c. 11. de civit. ubi ait: „Credendum eſt, „ illum virum ſuæ feminæ, uni unum, hominem homini, „ conjugem conjugi, ad Dei legem tranſgrediendam, non „ tamquam vero loquenti crediſſe ſeductum, ſed ſociali „ neceſſitudine paruiſſe." Et lib. 11. de Geneſ. ad litt. c. 4. „ Noluit (inquit) Adam Evam contriſtare, quam credebat „ poſſe ſine ſuo ſolatio contabeſcere, ſi ab ejus alie„ naretur animo, & omnino illa interire diſcordia: non „ quidem carnis victus concupiſcentia, quam nondum in „ membris ſuis ſenſerat, ſed animali quadam benevolen„ tia, qua plerumque fit ut offendatur Deus, ut homo „ ex amico fiat inimicus." Nihilominus

2 Dico primo, primum Adami peccatum fuiſſe ſuperbiam. Hæc aſſertio aperte ex Scriptura colligitur: dicitur enim Eccl. 10. *Initium omnis peccati ſuperbia.* Et Tobiæ 4. *In ipſa* (ſcilicet ſuperbia) *initium ſumpſit omnis perditio.* Quæ verba de primo Adam peccato, a quo omnis noſtra perditio & peccatum originem trahit, intelligunt D. Auguſtinus 14. de civit. c. 13. D. Thomas 2. 2. q. 163. art. 1. & D. Gregorius lib. 34. Moral. cap. 17. ubi hæc verba Job: *Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*, explanans, ſic ait: „ ut Le„ viathan iſte, id eſt diabolus, in cunctis quæ ſuperius „ dicta ſunt, caderet, ſola ſe ſuperbia perculit. Neque „ enim per tot illos vitiorum ramos creſceret, niſi per „ hanc prius in radice putruiſſet; ſcriptum eſt enim: „ *initium omnis peccati ſuperbia*: per hanc enim ipſe ſuc„ cubuit, per hanc ſe ſequentem hominem ſtravit: eo „ etenim telo ſalutem noſtræ immortalitatis impetiit, quo „ vitam ſuæ beatitudinis extinxit."

3 Eamdem veritatem recte declarat Angelicus Doctor loco citato, ex ordine tentationis, qua Diabolus primos parentes invaſit: nam ut habetur Geneſ. 3. primum motivum quod illis propoſuit ad comedendum de ligno vetito, fuit inordinata ſui excellentia, nempe, *Eritis ſicut Dii*, &c. quæ eſt proprium objectum ſuperbiæ; ſciebat enim calliſſimus hoſtis, nihil æque efficax ad illorum appetitum excitandum objici poſſe, ac talem excellentiam: adeoque recte deducitur, primos parentes hoc motivo fuiſſe primo elatos, & inde ad comedendum de ligno vetito proceſſiſſe, per quam comeſtionem ipſe diabolus tamen excellentiam aſſequendam promiſerat. Idque perſpicue declaravit Deus, cum ironice dixit Adamo: *Ecce Adam quaſi unus ex nobis factus eſt, ſciens bonum & malum*: haud dubie ipſum arguens expetitæ ab eo affectatæque divinæ ſimilitudinis. Unde Auguſtinus in explic. Pſalm. 68. tractans illa verba, *quæ non rapui, tunc exolvebam*, ait, *primos parentes rapere voluiſſe divinitatem, & perdidiſſe felicitatem.* Item docet Bernardus ſerm. 1. de Adventu, his verbis: „ Audiſtis, fra„ tres, quid hac nocte lectum eſt in Eſaia, dicente Do„ mino, Principes tui infideles, vel ut alia translatio „ habet, inobedientes, ſocii furum: revera enim Principes „ noſtri, Adam & Eva, principia noſtræ propaginis, ino„ bedientes & ſocii furum, qui quod filii Dei eſt, ſer„ pentis, immo diaboli ſerpente conſilio ſubripere tentant." Quod non ita accipiendum eſt, quaſi voluerint mutare naturam, & ex hominibus Dii per eſſentiam fieri (alias in errorem & infidelitatem, priuſquam in elationem & ſuperbiam lapſi eſſent) ſed quod optaverint fieri Dii per imitationem & ſimilitudinem: idque duobus modis, ut docet D. Thom. loc. cit. art. 2. Primo quantum ad ſcientiam boni & mali, ut ſcilicet per virtutem propriæ naturæ determinarent ſibi quid eſſet bonum, & quid eſſet malum ad agendum; vel etiam ut per ſeipſos præcognoſcerent quid ſibi boni vel mali eſſet venturum. Secundo, quantum ad poteſtatem operandi, ut ſcilicet virtute propriæ naturæ operarentur ad beatitudinem conſequendam. Unde Auguſtinus lib. 11. de Geneſ. ad litt. cap. 30. dicit quod *menti mulieris inerat amor propriæ poteſtatis, & quadam de ſe ſuperba præſumptio.* Et in Enchir. cap. 45. ait, quod *per ſuperbiam homo in ſua potius eſſe quam Dei poteſtate dilexit.*

4 Non deeſt etiam efficax ratio ad veritatem noſtræ concluſionis ſuadendam. Ut enim diſputatione præcedenti declaravimus, in ſtatu innocentiæ omnia in homine fuere perfecte coordinata, ita ut unumquodque firmiter ſub ſuo ſuperiori contineretur, nempe corpus ſub anima, appetitus ſenſitivus ſub ratione, & ratio inferior ſub ratione ſuperiori, quamdiu iſta ſub Dei amore conſervaretur; hujuſmodi enim ſubjectio, & firmus ordo erat proprius effectus originalis juſtitiæ, ex eoque fiebat ut appetitus ſenſitivus in nullum objectum propenderet, niſi ex imperio rationis, nec ſimiliter ratio inferior in aliquid tenderet, niſi juſſa a ſuperiori; atque adeo in tali ſtatu omnes animi motus, ſive proſecutionis, ſive fugæ, ab ipſa ratione ſuperiori inchoari debebant; unde primum Adæ peccatum debuit habere pro objecto tale bonum, ad quod talis ratio ſecundum ſe afficeretur: At ratio ſecundum ſe non afficitur ad bona ſenſibilia (hoc enim munus eſt appetitus ſenſitivi, vel ejuſdem rationis, ut a tali appetitu ſollicitatæ, & ad ipſum depreſſæ) ſed ſolum afficitur ad ſpiritualia, in quibus excellentia rationalis naturæ conſiſtit: Ergo Adæ peccatum fuit circa aliquod objectum ſpirituale, fuitque revera inordinatus appetitus excellentiæ in ſcientia, ſeu ſimilitudinis Dei, ſubindeque actus ſuperbiæ, quæ eſt amor inordinatus propriæ excellentiæ, illamque reſpicit ut proprium objectum. Unde

5 Ad Auguſtini teſtimonia pro ſententia Scoti adducta, dicendum eſt, S. Doctorem iis locis velle quidem amorem inordinatum erga uxorem fuiſſe priorem in Adamo, quam eſſet aperta ejus inobedientia; non tamen intendere illum fuiſſe priorem ſuperbia occulta. Nam lib. 14. de civit. cap. 13. contrarium his verbis docet: *Spontaneus eſt autem iſte defectus: quoniam ſi voluntas in amore ſuperioris immutabilis boni, a quo illuſtrabatur ut videret, & accendebatur ut amaret, ſtabilis permaneret, non inde ad ſibi placendum averteretur, nec ex hoc tenebreſceret & frigeſceret; ut vel illa verum crederet dixiſſe ſerpentem, vel ille Dei mandato, uxoris præponeret voluntatem.*

6 Dico ſecundo, Adami peccatum, ultra ſuperbiæ deformitatem, habuiſſe duplicem aliam malitiæ ſpeciem, videlicet inobedientiæ & gulæ. Ita docet D. Gregor. homil. 10. in Evangel. ubi numerans deformitates & peccata, per quæ a regione Paradiſi diſceſſimus, ſic ait: *A regione etenim noſtra, ſuperbiendo, inobediendo, cibum vetitum guſtando, diſceſſimus.* Favet etiam D. Thom. 1. 2. q. 82. art. 2. ad 1. ubi reddens rationem, cur peccatum originale, cum ſit unum, aliquando in Scriptura pluraliter dicatur, ait illud vocari iniquitates & peccata in plurali, *quia in peccato primi parentis, quod per originem traducitur, fuerunt plures deformitates, ſcilicet ſuperbiæ, inobedientiæ, gulæ, &c.* Idem habet q. 4. de malo art. 8. ad 1.

7 Colligitur etiam ex Scriptura, quæ aſſerit Adamum peccaſſe non ſolum peccato ſuperbiæ, ſed etiam gulæ & inobedientiæ. Nam Geneſ. 3. dicitur: *Quia audiſti vocem uxoris tuæ, & comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo, &c.* Et ad Roman. 5. *Per inobedientiam unius hominis peccatores conſtituti ſunt multi*, quod licet de inobedientia generaliter accepta, quæ in tranſgreſſione cujuslibet peccati includitur, explicari poſſit, convenientius tamen de inobedientia propria & ſpeciali intelligitur; quia ſic accipiuntur verba Scripturæ in ſenſu omnino proprio, & nulla ratio nos cogit ab eo ſenſu recedere: unde ita hunc locum intellexit S. Thomas 1. 2. q. 163. art. 1. ad 1. licet alibi de inobedientia minus proprie & generaliter accepta ipſum expoſuerit.

8 Ratio etiam ſuffragatur: Adamus enim in primis propriam excellentiam ut finem & motivum primarium inordinate appetiit, deinde voluit id quod ſibi proponebatur ut medium ad talem excellentiam habendam, nimirum non ſubjici divino præcepto de non comedendo de ligno vetito, & tamdem tale præceptum de facto violavit; & de fructu prohibito comedit. Ratione primi, ille actus fuit actus ſuperbiæ, cujus objectum eſt propria excellentia ſine debita menſura; ratione ſecundi, fuit ibi malitia ſpecialis inobedientiæ; hæc enim conſiſtit in contemptu & violatione divini præcepti, ut expreſſe volita: ratione tertii, idem actus conſtitutus eſt in ſpecie gulæ; quia cum præceptum eſſet de non comedendo, quilibet affectus